

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Svatební obřady v Českobratrské církvi evangelické

Luboš Báča

Katedra praktické teologie

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Tabita Landová Ph.D.

Studijní program: 6141T078 Křesťanská krizová a pastorační práce - diakonika

Studijní obor: Teologie

Praha 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Svatební obřady v Českobratrské církvi evangelické“ napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 3. 12. 2019

Luboš Báča

Anotace

Diplomová práce s názvem Svatební obřady v Českobratrské církvi evangelické má za cíl reflektovat význam a vývoj svatebních obřadů v této církvi od jejího založení v roce 1918 do současnosti. Tato práce bude vycházet z oficiálně přijatých liturgických formulářů a materiálů Českobratrské církve evangelické, konkrétně z oficiálních agend, vydaných v letech 1939, 1953 a 1983 a dalších vydaných textů ČCE. Práce se také bude zabývat vývojem pohledu na smíšené sňatky, a to jak z pohledu Českobratrské církve evangelické, tak také z pohledu katolické církve.

Klíčová slova

Svatba, manželství, Českobratrská církev evangelická, smíšené manželství

Bibliografická citace

Svatební obřady v Českobratrské církvi evangelické [rukopis]: diplomová práce/Luboš Báča vedoucí práce: Doc. Mgr. Tabita Landová Ph.D., Praha, 2019, 98 s.

Summary

The diploma thesis named Wedding ceremonies in the Evangelical Church of Czech Brethren aims to reflect the importance and development of wedding ceremonies in this church dating from its foundation in 1918 to the present. This thesis is based on the officially accepted liturgical forms and materials of the Evangelical Church of Czech Brethren, namely on official agendas published in 1939, 1953 and 1983 and other published texts of this church. The thesis also explores the development of attitudes to mixed marriages from the perspective of the Evangelical Church of Czech Brethren and offers a comparison with the attitudes of the Catholic Church.

Keywords

Wedding, marriage, Evangelical Church of Czech Brethren, mixed marriage

Poděkování

Chtěl bych poděkovat paní docentce Landové, za odborné vedení mé diplomové práce, bez její pomoci bych tuto práci nenapsal. Dále bych chtěl poděkovat své rodině a přátelům, kteří mě v psaní mé práce podporovali.

Obsah

Úvod	8
1. Biblicko-teologický pohled na manželství	11
1.1 Manželství ve Starém zákoně	11
1.2 Manželství v Novém zákoně	15
2. Manželství a svatební obřady v historické perspektivě	21
2.1 Vývoj svatebních obřadů do Tridentského koncilu	21
2.2 Svatební obřady a manželství jako svátost v římsko-katolické církvi....	26
2.3 Svatební obřady a manželství jako světská záležitost v reformačních církvích	31
3. Manželství a svatební obřady v agendách a liturgických příručkách ČCE ..	37
3.1 Historický vývoj svatebních obřadů v ČCE – 1939, 1953 a 1983	38
3.1.1 Kniha modliteb a služebností z r. 1953 a 1939.....	38
3.1.1.1 První způsob požehnání sňatku <oddavek>	40
3.1.1.2 Druhý způsob požehnání sňatku <oddavek>.....	42
3.1.1.3 Jubilejní památka oddavek.	43
3.1.2 Agenda ČCE z r. 1983	45
3.1.2.1 Svatební shromáždění (Formulář 1)	47
3.1.2.2 Svatební shromáždění (Formulář 2)	49
3.1.2.3 Svatební shromáždění (Formulář 3)	50
3.1.2.4 Svatební shromáždění (Formulář 4a)	51
3.1.2.5 Svatební shromáždění (Formulář 4b)	52
3.1.3 Komparace agend z r. 1983, 1953 a 1939.	54
3.1.3.1 Komparace formulářů z agend 1953 a 1939.....	54
3.1.3.2 Komparace formulářů z Agendy 1983.	56
3.1.3.3 Komparace pojetí svatebního obřadu v agendách 1983, 1953 a 1939.	58

3.2 Podoba svatebních obřadů ČCE v současnosti.....	60
3.2.1 Formuláře pro svatební shromáždění ze synodu ČCE r. 2010.	65
3.2.1.1 Uzavření manželství a požehnání manželství - odděleně (Formulář 1).....	65
3.2.1.2 Uzavření manželství s požehnáním (Formulář 2).....	68
3.2.1.3 Uzavření a požehnání sňatku mezi členy katolické a evangelické církve za účasti duchovních obou církví – (Formulář 3).....	70
3.2.1.4 Uzavření manželství s požehnáním – jeden nebo oba snoubenci nejsou členy církve (Formulář 4)	73
3.2.2 Komparace formulářů z r. 2010 a Agendy z r. 1983.	76
3.2.2.1 Komparace formulářů z r. 2010.....	76
3.2.2.2 Komparace pojetí svatebních obřadů ve formulářích z r. 2010 a z Agendy z r. 1983.....	79
4. Uzavření smíšeného manželství	81
4.1 Pohled Římskokatolické církve na smíšená manželství.....	81
4.2 Pohled Českobratrské církve evangelické na smíšená manželství	85
4.3 Ekumenický sňatek.....	88
Závěr.....	92
Bibliografie.....	95
1. Primární literatura.....	95
2. Sekundární literatura.....	96
3. Elektronické zdroje.....	98

Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou svatební obřady v Českobratrské církvi evangelické. Toto téma jsem si vybral proto, že svatba jako rituál je důležitým okamžikem v životě každého člověka. Je to přechod z jedné fáze života do druhé. Člověk přestává žít sám pro sebe, ale začíná tvořit manželský pár a tím zakládá i vlastní rodinu.

Téma svatebních obřadů je v dnešní době poměrně aktuální, naše společnost se vyvíjí stejně jako její pohled na svatbu a manželství. Chci se proto ve své práci zaměřit na to, jakým směrem se v ČCE ubírá význam a vývoj pohledu na svatební obřad.

Hlavním cílem mé práce je z historické perspektivy popsat a porovnat liturgický průběh a vývoj svatebního obřadu v agendách a dalších dokumentech ČCE, od jejího založení do současnosti. Chci sledovat, do jaké míry se proměňuje pohled na manželství a jak to ovlivňuje liturgické formuláře ČCE. Ve své práci se také budu zabývat problematikou uzavření smíšeného manželství mezi katolíkem a evangelíkem.

V první kapitole mé práce se zaměřím na biblicko-teologický pohled na manželství od autorů z Českobratrské církve evangelické. Svou práci začínám teologickým pohledem na manželství, jelikož mi pojetí manželství z perspektivy ČCE následně pomůže porozumět svatebním rituálům této církve, a tím pádem je relevantně komparovat.

V druhé kapitole této práce se zabývám historickým vývojem svatebních obřadů od počátku křesťanství až do Tridentského koncilu. Následně budu pojednávat o pojetí manželství v římskokatolické církvi a vývoji svatebních obřadů v této církvi. Ve druhé části této kapitoly přiblížím pojetí manželství v reformačních církvích, zejména se budu věnovat dvěma

autorům, Martinu Lutherovi a Janu Kalvínovi, protože na tomto reformačním pojetí manželství staví svůj pohled na manželství a svatební obřady ČCE.

Třetí kapitola je podle mého názoru stěžejní částí mé práce, protože v ní popisuji průběh a vývoj svatebních obřadů v Českobratrské církvi evangelické. Konkrétně začínám nejstaršími agendami z roku 1939 a 1953, ty poté komparuji s novější agendou z roku 1983. Následně se věnuji nejnovějším formulářům, které ČCE přijala na synodu v roce 2010 a srovnávám je s Agendou z roku 1983.

V poslední, čtvrté kapitole mé práce se věnuji problematičkému tématu, kterým je uzavření smíšeného manželství. Konkrétně se zaměřím na uzavření smíšeného manželství mezi katolíkem a evangelíkem v „ekumenickém sňatku“. Toto téma je stále aktuální, proto se budu zabývat jeho historickým vývojem, a pak také pojednám o současné podobě ekumenického svatebního obřadu.

V této práci pracuji jak s primárními, tak i sekundárními zdroji. Používám literaturu, která je dostupná, vzhledem k tématu, zejména v českém jazyce, ovšem hlavně ve druhé kapitole pracuji i se zdroji, které jsou dostupné v angličtině, případně v němčině.

Nejdůležitějšími zdroji primární literatury jsou všechny agendy ČCE, konkrétně *Agenda Českobratrské církve evangelické I.* z roku 1983 a *Kniha modliteb a služebnosti Českobratrské církve evangelické* z roku 1939 a 1953. Dalším důležitým pramenem, ze kterého čerpám, je dokument *Svatební shromáždění v ČCE* z roku 2010. Nesmím také opomenout texty od Martina Luthera, *O manželském životě* a *Oddávací knížka pro obyčejné faráře*.

V sekundární literatuře bych zejména rád upozornil na dva anglické texty od Johna Wittea, *Church, state, and marriage: three Reformation models* a *Sex, marriage, and family in John Calvin's Geneva*, které jsou zajímavým vzhledem do kalvinistického pohledu na manželství. Pokud jde o českou

literaturu, rád bych zmínil dvě komplexní díla, konkrétně dílo Adolfa Adama, *Liturgika*, a Waleriana Bugela, *Obřady manželství v různých liturgických tradicích*.

Pokud jde o jazykovou formu práce, tak většina názvů a pojmů bude vysvětlena v samotné práci, a to buď v poznámce pod čarou, případně v samotném textu. Přesto již v úvodu používám označení „ČCE“ pro Českobratrskou církev evangelickou. Tuto zkratku budu užívat v celém textu.

V této práci využívám progresivní metodu, zejména v druhé kapitole, ve které popisují historický vývoj svatebních obřadů. Tuto metodu také užívám ve čtvrté kapitole, kdy pomocí této metody zkoumám vývoj pohledu na uzavření smíšeného manželství. Dále používám komparativní metodu, a to zejména ve 3. kapitole, kdy systematickým postupem srovnávám agendy a další dokumenty ČCE. Ve všech kapitolách také užívám deskriptivní metodu, zejména pak v první kapitole, kdy popisují biblicko-teologický pohled autorů ČCE na manželství.

1. Biblicko-teologický pohled na manželství

V této, úvodní kapitole se zaměřím na biblicko-teologický pohled na manželství. Nebudu ovšem pro tuto kapitolu používat všechny dostupné zdroje, ale zabývám se pouze texty autorů z Českobratrské církve evangelické. Činím tak z toho důvodu, že každá církev se vztahuje k biblickým textům, kterými je ovlivněna konfesní interpretace manželství této církve.

Teologie i praxe svatebních obřadů Českobratrské církve evangelické vychází z biblického pohledu na vztah mezi mužem a ženou. Proto se v této kapitole nebudu věnovat pouze biblicko-teologickému pohledu na svatební obřady, ale rozšířil jsem téma i na manželství, jelikož Bible mluví více o manželství a vztahu muže a ženy, než o samotné svatbě či svatebních obřadech v církvi.

1.1 Manželství ve Starém zákoně

Písmo svaté je pro evangelické křesťany pravidlem víry a života. V Bibli se o manželství mluví již v prvních kapitolách. Člověk je nejprve sám, to je základní rys života: „*I vytvořil Hospodin Bůh člověka, prach ze země, a vdechl mu v chřípí dech života. Tak se stal živým tvorem. A Hospodin Bůh vysadil zahradu v Edenu na východě a postavil tam člověka, kterého vytvořil*“ (Gn 2, 7-8). Je samostatný s vlastní odpovědností před Bohem. V samotě však nestačí člověku společenství s Hospodinem, ale potřebuje protějšek, a proto Bůh člověku daruje ženu. „*Hospodin Bůh řekl: Není dobré, aby byl člověk sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou...*“ (Gn 2,18). Základní zvěstí těchto slov je myšlenka, že manželství je založeno v Boží vůli. „*A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu.*“ (Gn 2, 22). Přičemž spící muž nemá podíl na tom, že Hospodin bere jeho žebro a utváří ženu, aby byla člověku druhou stranou. Bez ní by totiž byl muž jednostranný a poloviční. S ní

však tvoří celek, a proto se člověk raduje, jelikož našel možnost jak nebýt sám, ale žít ve vztahu lásky.¹

Vztah mezi mužem a ženou, jak jej představuje Starý zákon, je Bohem od počátku stvoření chtěný řád, který Bůh člověku dal. Člověk je podle Bible stvořen jako muž a žena. Bůh jejich svazku žehná a zaslubuje mu doprovázení a podporu na společné cestě životem. Úkolem manželů pak není jen plodit děti, jak k tomu vybízejí biblická slova: „*Plod'te a množte se a naplňte zemi.*“ (Gn 1, 28), ale jde zejména o vzájemné a rovnocenné partnerství.²

Vztah mezi mužem a ženou je jedním z nejcennějších darů, kterými nás Bůh obdaroval. Stává se nejužší vazbou mezi dvěma lidmi. „*Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.*“ (Gn 2, 24).³ Člověk opouští dosavadní způsob života a vytváří nový vztah, přebírá plnou zodpovědnost za své rozhodování. Vztah muže a ženy v manželství má přednost před všemi ostatními vztahy k rodičům i dětem. Stanou se totiž jedním tělem, tento vztah není ničím narušen, je čistý, plný důvěry, otevřenosti a vzájemného odevzdání jeden druhému.⁴ Ve třetí kapitole knihy Genesis Bible odpovídá na otázku, proč se může vztah mezi mužem a ženou rozpadnout. Tím důvodem je pokušení (Gn 3,1–13) neboli zlo v podobě pokušitele (hada). To totiž není produktem vztahu, ale přichází zvenčí a vyvolává v člověku pocit omezení, závislosti a nesvobody. Takové zlo vzbuzuje v člověku touhu po moci, touhu někomu vládnout. Zlo v člověku vyvolává pochybnost o Bohu, a proto pak lidé společně podléhají pokušení určovat si pravidla sami, chtějí mít vlastní moc a „být jako Bůh“, tím však uvádějí zlo do pohybu.⁵

1 *Manželství, rodina a jejich úskalí, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 3.*

2 LANDOVÁ, Tabita, *O církvi: Svatba*, s. 2

3 Tamtéž, s. 2.

4 *Manželství*, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, s. 8.

5 Tamtéž, s. 8.

Podle biblického výkladu v příručce *Manželství*⁶ si lidé později uvědomí, že byli podvedeni, slíbené nepřišlo a oni nejsou jako Bůh, ale jsou jen nazí. „*Oběma se otevřely oči, poznali, že jsou nazí. Spletli tedy fíkové lístky a přepásali se jimi.*“ (Gn 3,7). Člověk podlehl svému svědci a ochutnal plody ze stromu poznání a bojí se postavit před Boha, protože z něj má strach. Člověk však musí nést důsledky svého jednání, protože za svůj život nese zodpovědnost, „*Proto jej Hospodin Bůh vyhnal ze zahrady v Edenu, aby obdělával zemi, z níž byl vzat.*“ (Gn 2, 23). Do vzájemného partnerského života, který byl čistý a plný důvěry, vstoupil strach a odcizení, proto muž a žena nejsou dokonalým celkem, ale podléhají vlastním zájmům na úkor druhého. Přesto má však život člověka před Bohem nesmírnou hodnotu, i když bez bolesti není možný. Ačkoli totiž jednota mezi mužem a ženou zůstává nenaplněna, je to ideál, ke kterému se můžeme přiblížit.⁷

„*Nesesmilníš.*“ (Ex 20,14) je sedmé přikázání desatera,⁸ které chrání manželství, tedy důvěrný a láskyplný vztah mezi mužem a ženou. Toto přikázání nechce člověka připravit o jeho tělesnost, ale ukazuje, že jeho místo je jen v jednom pevném a láskyplném vztahu. Tělesná láska je proto dar pro celoživotní věrný vztah. Nevěrnost naopak přináší život v nepokoji, narušuje a rozbíjí vztahy v rodině a manželství. Přikázání nedovoluje ničit vlastní vztah ani narušovat vztah druhých lidí zvenku.⁹

Manželství je ve Starém zákoně užíváno také jako obraz vztahu Hospodina k jeho lidu, poprvé se tento obraz objevuje u Proroka Ozeáše. Manželství je v tomto smyslu vyobrazováno jako vztah, který ztroskotal vinou nevěry ženy. Odvrat Izraele od Hospodina k pohanským kultům je popsán jako cizoložství, na které Hospodin reaguje hněvem podvedeného manžela (Oz 2,4-

6 *Manželství*, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, s. 8.

7 Tamtéž, s. 9.

8 Desatero jsou Bohem daná pravidla pro život ve svobodě. Vedou člověka k důstojnému životu ve vztahu k Bohu a bližním.

9 *Manželství rodina a jejich úskalí*, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 3.

15), zároveň však chce tento vztah obnovit a přijmout manželku (svůj lid) zpět (Oz 2,16-22).¹⁰

Na období vzniku Izraele se můžeme dívat z perspektivy tohoto obrazu také jako na dobu mladistvé lásky: „*Šel jsem kolem tebe, uviděl jsem tě a hle, byl právě tvůj čas, čas milování. I rozprostřel jsem na tebe svůj plášť, přikryl jsem tvou nahotu. Pak jsem ti přísahal a vešel s tebou v smlouvu, je výrok Panovníka Hospodina, a stala ses mou.*“ (Ez 16,8). Zaslíbené a očekávané obnovení, pokojné a radostné existence Božího lidu je líčeno jako svatba: „*Jako se mladík žení s pannou, tak se tví synové ožení s tebou. A jako se ženich veselí z nevěsty, tak se tvůj Bůh bude veselit z tebe.*“ (Iz 62,5). Metaforu cizoložství jako označení pro modloslužbu zase nacházíme v deuteronomiu: „*Hospodin řekl Mojžíšovi: „Hle, ty ulehneš ke svým otcům a tento lid povstane a bude smilnit s cizími bohy země, do níž vstupuje, opustí mě a poruší mou smlouvu, kterou jsem s ním uzavřel.*“ (Dt 31,16).¹¹

Manželství je také ve Starém zákoně spojeno s motivem smlouvy: „*Hle, přicházejí dny, je výrok Hospodinův, kdy uzavřu s domem izraelským i s domem judským novou smlouvu. Ne takovou smlouvu, jakou jsem uzavřel s jejich otci v den, kdy jsem je uchopil za ruku, abych je vyvedl z egyptské země. Oni mou smlouvu porušili, ale já jsem zůstal jejich manželem, je výrok Hospodinův.*“ (Jr 31,31-32), se zdůrazněním Boží věrnosti překonávající lidskou nevěrnost, přičemž boží jednání je tu vzorem pro manželskou věrnost. „*Každý ať nenávidí rozvod, praví Hospodin, Bůh Izraele, ať na svém oděvu přikryje násilí, praví Hospodin zástupů.*“ *Střezte tedy svého ducha, nejednejte věrolomně!*“ (Mal 2, 16).¹²

Manželství tak, jak ho pojímá Starý zákon, má zejména trojí význam. Manželství je obrazem dobrého a trvalého vztahu. Je to však vztah, který kvůli

10 *Manželství*, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, s. 10.

11 Tamtéž.

12 Tamtéž.

lidskému selhání troskotá a potřebuje obnovu. Věrnost je pak postojem Božím, který jakožto síla překoná nevěrnost.¹³

1.2 Manželství v Novém zákoně

Manželství je závažné téma, a proto je v Novém zákoně tematizováno, nikoli ovšem v soustavném pohledu, ale v jednotlivých aspektech, zejména pak tam, kde působí problematicky. Charakteristické pro novozákonní pohled na manželství je vnímání jeho odlišnosti od toho, co je běžné v tehdejších židovství či pohanství. Manželství v ježíšovské tradici a u apoštola Pavla patří mezi ty aspekty lidského života, v nichž se projevuje jinakost křesťanské tradice.¹⁴

Pokusím se teď v této části práce zaměřit na ta místa, ve kterých je v Novém zákoně pojednáno o tématu manželství. Budu se zejména věnovat dvěma pohledům na manželství. První pohled směřuje k určité relativizaci manželství, které bylo v tehdejší společnosti přijímáno jako kulturní fenomén a všeobecně uznávaný svazek soužití mezi dvěma lidmi. V druhém pohledu se potom zaměřím na radikálnost závaznosti takového manželství.

V židovství bylo manželství velmi ceněnou institucí, ovšem Ježíš manželství relativizoval tím, že do něj sám nevstoupil. *„Někteří nežijí v manželství, protože jsou k tomu od narození nezpůsobilí, jiní nežijí v manželství, protože je nezpůsobilými učinili lidé, a někteří nežijí v manželství, protože se ho zřekli pro království nebeské. Kdo to může pochopit, pochop.“* (Mt 19, 12). Ježíš zde mluví o různých důvodech, které vedou člověka k tomu, že někdo může žít jako „eunuch“, konkrétně kromě vrozené neschopnosti mluví zejména o tom, že někdo si takový život může rozhodnout dobrovolně

13 *Manželství*, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické s. 11.

14 *Manželství, rodina a jejich úskalí*, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 4.

proto, aby měl podíl na „království nebeském“. Jde tedy o dobrovolný celibát a plnou odevzdanost službě Božímu království.¹⁵

Manželství je podle Ježíše součástí pozemského života, z hlediska věčnosti je však pomíjivé. Tento postoj se odráží v jeho odpovědi na otázku saducejů (Mk 12, 18-27). Tazatelé zde vnímají manželství jako věčnou instituci, kdežto Ježíšova odpověď poukazuje na to, že vzkříšení přináší pro člověka naprosto jinou situaci „*Když vstanou z mrtvých, nejedí ani se nevdávají, ale jsou jako andělé v nebesích.*“ (Mk 12,25). Království Boží stojí tedy v protikladu k přirozeným svazkům, které člověk navazuje v pozemském životě a které je nutno přerušit proto, aby člověk mohl vstoupit do Božího společenství jako do nové rodiny „*Kdo přichází ke mně a nedovede se zřici svého otce a matky, své ženy a dětí, svých bratrů a sester, ano, i sám sebe, nemůže být mým učedníkem.*“ (Lk 14,26).¹⁶

Stojí však za povšimnutí, že výslovné propuštění manželky je zmíněno pouze v textu apoštola Lukáše: „*Amen pravím vám, není nikoho, kdo by opustil dům nebo ženu nebo bratry nebo rodiče nebo děti pro Boží království.*“ (Lk 18, 29). Oproti tomu v evangeliu apoštola Marka se nehovoří o opuštění manželky: „*Amen pravím vám, není nikoho, kdo by opustil dům nebo bratry nebo sestry nebo matku nebo otce nebo děti nebo pole pro mne a pro evangelium.*“ (Mk 10,29). Jde tedy o vztahy, které člověk během svého života nenavazuje svým vlastním rozhodnutím, ale jsou dané svou přirozeností. Rozpor je v tom, co do lidských životů vstupuje jako nové (Boží království) a tím, co je dané svou přirozeností, (tím může být podle apoštola Lukáše i manželství).¹⁷

Ježíš v odpovědi farizeům na to, zda je povoleno propustit manželku a rozloučit tedy manželství (Mt 19,3-8), odpovídá: „*Pravím vám, kdo propustí svou manželku z jiného důvodu než pro smilstvo a vezme si jinou, cizoloží.*“

15 *Manželství, rodina a jejich úskalí*, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 5.

16 *Manželství*, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, s. 12.

17 Tamtéž, s. 12-13.

(Mt 19,9). Manželství vnímá Ježíš jako svazek, který nelze snadno zrušit. Odmítá proto představu, že manželství je pouze právní záležitostí a je snadné jej anulovat. Muž by tedy neměl střídat své partnerky podle své záliby. Proto v poznámce o tvrdosti srdce, „*Pro tvrdost vašeho srdce vám Mojžíš dovolil propustit manželku. Od počátku to však nebylo*“ (Mt 19,8), Ježíš připomíná smysl Zákona, kde má k rozvodu dojít, jde o ztroskotání lidského svazku, tedy se zde projevuje tvrdost srdce. Nejde však o využití legitimní možnosti rozluky manželství, protože podle Ježíše manželství není svazek založený a určený zákonem, ale je Božím stvořitelem činem, a proto „*co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“ (Mt 19,6). V tom je zaslíbení a naděje manželství, které nemá být relativizováno pravidly a zneplatněním. Ježíšův přísný postoj k manželství, poukazuje na úsilí o zachování věrnosti a trvalosti vztahu, který v sobě může zrcadlit slávu Božího činu v dobrém stvoření.¹⁸

Manželství je svazek, který člověk uzavírá, podle Boží vůle, na celý život. Novozákonnímu svědectví o nerozlučnosti manželství proto rozumíme jako protestu proti bezohledné tehdejší praxi rabínské a helénské, která tvrdě postihovala bezbranné partnery. Je to výstraha pro ty, kteří by chtěli manželství lehkovážně zrušit. Jestliže se však manželství rozpadne, hledáme jedinou naději v Kristově odpouštějící lásce. „*Nečetli jste, že Stvořitel od počátku muže a ženu učinil je? A řekl: „proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo. Takže již nejsou dva, ale jeden. A proto co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“ (Mt 19, 4-6). Do pravého manželství tedy člověk vstupuje s úmyslem zachovat věrnost partnerovi až do smrti.¹⁹

Pouto věrnosti mezi manžely má náboženský rozměr, tato věrnost odkazuje za hranice stvořitelem řádu k věrnosti Boží. „*Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo. Je to velké*

¹⁸ *Manželství, rodina a jejich úskalí*, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 5-6.

¹⁹ *Agenda Českobratrské církve evangelické I.*, z r. 1983, s. 173.

tajemství, které vztahují na Krista a na církev.“ (Ef 5,31-32). Tajemství Boží lásky v Kristu je také vzorem manželské lásky a jejich vzájemné oddanosti, lásce ve společenství církve.²⁰

Pokud se člověk pro manželství rozhodne, pak je jeho rozhodnutí závazné. Tak praví také apoštol Pavel ve svých směrnicích pro život v manželském společenství, které byly původně určené křesťanům v Korintu. Otázkám manželství Pavel věnuje dlouhý výklad, který tvoří 7. Kapitulu 1K. Manželství patrně patřilo v rané církvi k důležitým tématům lidského života v souvislosti s křesťanskou vírou. Pavel proto Ježíšovo slovo o trvalosti manželství cituje: *„Těm, kdo jsou manželsky sezdáni, přikazuji – ne já, ale Pán – ať se žena od muže neodlučuje, a když už se odloučí, ať zůstane neprovdána, nebo ať se s mužem smíří, a muž ať ženu neopouští.*“ (1K 7,10-11). Pavel také poukazuje na trvalost manželství jako typický obraz svazku, který ruší teprve smrt. *„Žena je vázána zákonem, pokud žije její muž. Jestliže muž umře, je svobodná a může se vdát, za koho chce, ale jen v Kristu.*“ (1K 7, 39).²¹

V manželství má platit rovnocennost v závazcích. *„Muž ať prokazuje ženě, čím je jí povinen, a podobně i žena muži.*“ (1K 7,3). Manželství, jelikož je to závazek týkající se celého člověka, se týká také tělesnosti. *„Žena nemá své tělo pro sebe, ale pro svého muže. Podobně však ani muž nemá své tělo pro sebe, ale pro svou ženu. Neodpírejte se jeden druhému.*“ (1K 7,4-5). Lidská sexualita je tedy součástí křesťanského manželství a její význam nelze redukovat pouze na plození dětí. Zároveň však existují hranice manželské sexuality, protože žena a muž se mohou sobě navzájem určitý čas odpírat, pokud s tím oba souhlasí. To vše proto, *„abyste byli volni pro modlitbu*“ (1K 7,5).²²

20 *Manželství*, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, s. 20 a 39.

21 Tamtéž, s. 14.

22 LANDOVÁ, Tabita, *O Církvi: Svatba*, s. 3.

Apoštol Pavel dále v první listu Korintským křesťany upozorňuje na to, že manželství není jedinou životní cestou. Naplněný život je možné také žít bez partnera či partnerky, protože „každý má od Boha svůj vlastní dar, jeden tak, druhý jinak“ (1K 7,7). Někdo žije sám a zasvěcuje svůj život jiným bohulibým cílům, než budování vlastní rodiny. Touto cestou se vydal sám apoštol Pavel, který hlásal Kristovo evangelium a do manželství nevstoupil. Manželství má pro člověka nesporný přínos, a to jak pro duševní, tak pro tělesnou stránku člověka, „abyste se však uvarovali smilstva, ať každý má svou ženu a každá žena svého muže“ (1K 7,2), upozorňuje apoštol Pavel, který tak manželství ani nepřikazuje ani nezakazuje. Každý se může svobodně rozhodnout.²³

V Pavlových očích také manželství může být přílišným rozptýlením od soustředění ke Kristu: „Svobodný se stará o věci Páně, jak by se líbil Bohu, ale ženatý se stará o světské věci, jak by se zalíbil ženě, a je rozpolcen.“ (1K 7,32-33). Pavel manželství vnímá jako dočasný stav tohoto světa: „kdo užívají věci tohoto světa, jako by neužívali, neboť podoba tohoto světa pomíjí“ (1K 7,31). Nepřímo se také manželství Pavel dotýká ve svém přesvědčení, že novou existencí „v Kristu“, jsou relativizovány všechny „přirozené skutečnosti“ a skutečnost v „Kristu“ je nadřazena:²⁴ „Není rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.“ (Ga 3,28).

Podle Nového zákona tedy není manželství smyslem a cílem lidské existence. Na manželství v Novém zákoně můžeme tedy pohlížet z hlediska jeho relativizace a, nebo z hlediska jeho trvalosti a jedinečnosti. To ovšem záleží na úhlu pohledu. Manželství tak, jak ho vnímá Ježíš, se buď významně liší od ostatních příbuzenských svazků tím, že to není přirozená vazba či danost, ale je to naopak nový vztah, do něhož člověk vstupuje, jehož

23 LANDOVÁ, Tabita, *O Církvi: Svatba*, s. 3.

24 *Manželství*, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, s. 15.

předpokladem je přerušení svazků přirozených. Pokud je to však svazek přirozený, platí pro něj výzva k opuštění pro království Boží. Je-li však manželství nahlíženo jako nový a vytvořený vztah lásky, platí pro něj zaslíbení a požadavek být vztahem trvalým. Podle eschatologické logiky to, co je „nové“, je pevnější než to staré, dané.²⁵

²⁵ *Manželství, rodina a jejich úskalí*, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 7.

2. Manželství a svatební obřady v historické perspektivě

Ve druhé kapitole se chci věnovat pohledu na vývoj svatebních obřadů z historické perspektivy. Nejprve se zabývám vývojem svatebních obřadů od počátku křesťanství až do Tridentského koncilu, poté se zaměřím na pojetí manželství v římskokatolické církvi a také na vývoj svatebního obřadu v této církvi. V poslední podkapitole se o totéž pokusím v reformačních církvích, v tomto kontextu se nejvíce zaměřím na Martina Luthera a jeho pohled na sňatek a manželství.

2.1 Vývoj svatebních obřadů do Tridentského koncilu

Liturgická forma křesťanského sňatku se vyvíjela pozvolna, až dospěla k dnešnímu bohatství forem. Svatební obřad nabýval prostřednictvím zvyků, které se vážou v různých zemích na svatební slavnost, svého specifického charakteru, a to jak na Východě, tak na Západě, kde formování svatebních rituálů začíná ve 4. století.²⁶ Ve čtvrtém století se totiž díky Konstantinovi I. a rozmachu křesťanství začínají měnit podmínky téměř ve všech oblastech církve. Také se díky ustanovením synod a předpisů mění pohled na pojetí manželství a svatební obřady.²⁷

Dva pokřtění, kteří společně vstupují do manželského svazku, jsou spojeni v Kristu. V raných dobách křesťanství k tomu nebylo zapotřebí žádné speciální křesťanské formy uzavírání manželství, ale zachovávaly se příslušné tradiční formy uzavírání sňatku, ovšem s vyloučením pohanských a pověrečných praktik, především obětí.²⁸

V raném křesťanství se tedy uzavírání sňatku řídilo lokálními zvyky a tradicemi. Již v 1. století doporučoval sv. Ignác Antiochijský Polykarpovi,

²⁶ ADAM, Adolf, *Liturgika*, s. 286.

²⁷ NIEBERGALL, Alfred, *Ehe und Eheschliessung*, s. 171.

²⁸ BERGER, Rupert, *Liturgický slovník*, s. 455.

aby věřící muž a žena požádali o svolení k manželství místního biskupa. Kromě tohoto doporučení nejsou známy pro toto období žádné zvláštní liturgické formality týkající se sňatku. U křesťanského spisovatele 2. a 3. Století, Tertulliana, nacházíme přísný sklon k askezi a abstinenci. Stejně tak ve svém spisu „*De monogamia*“ zastává přísný postoj proti smíšenému pohansko-křesťanskému manželství, jelikož křesťanské manželství vidí jako spojení dvou věřících v jeden celek.²⁹ Proto u Tertulliana roku 200 nacházíme první zmínky o liturgii uzavírání manželství, křesťané v této době sdíleli především římské pojetí manželství.³⁰

V celé oblasti římsko-helenistické kultury byl podstatným a ničím nenahraditelným prvkem uzavírání manželství vzájemný souhlas muže a ženy k tomuto způsobu života. Tato zásada přetrvává v církevním zákonodárství dodnes, protože manželství je důvěrné společenství života a lásky, která vzniká manželskou smlouvou neboli neodvolatelným osobním souhlasem.³¹

Římská liturgie až do středověku neznala žádný vlastní zasnubní obřad. Vlastní vyjádření souhlasu s manželstvím se provádělo v domě nevěsty před nejbližší rodinou. Až po pádu karolinské říše v 9. a 10. století se začala církev zajímat o právní akty spojené s uzavíráním manželství. Církev začala vyžadovat veřejné uzavírání manželství, aby tím zajistila ženě možnost svobodného vyslovení souhlasu se sňatkem.³²

V řecko-římské kulturní oblasti je proces uzavírání sňatku strukturován do dvou fází, které jsou označovány jako sponsalia a nuptiae.³³ To potvrzuje dokument, který jako první oficiální církevní text uvádí jednotlivé prvky tohoto procesu. Je to list papeže Mikuláše I. z roku 866 adresovaný

²⁹ NIEBERGALL, Alfred, *Ehe und Eheschliessung*, s. 131-134.

³⁰ STOKLASOVÁ, Hana, *Katolické přechodové rituály*, s. 153- 154.

³¹ BUGEL, Walerian, *Obřady manželství v různých liturgických tradicích*, s. 75.

³² ADAM, Adolf, *Liturgika*, s. 286- 287.

³³ BUGEL, Walerian, *Obřady manželství v různých liturgických tradicích*, s. 76

bulharskému knížeti Bogorisovi, uváděný pod názvem „*Ad consulta vestra*“. V tomto dokumentu je potvrzena zásada římského práva, že ke vzniku manželství stačí pouze vzájemný souhlas muže a ženy. Druhou fází je poté slavení mše v chrámu (oblatio), udělení svatebního požehnání při mši (benedictio), zahalení závojem (velamen), po vyjití z chrámu pak ozdobení věncem (coronatio).³⁴

Rozčlenění procesu vzniku manželství do dvou period přetrvávalo v zásadě až do novověku. Skutečnost dvou etap procesu uzavírání sňatku pak někteří z církevních Otců aplikují na vztah Krista a církve, když rozlišují mezi *ecclesia sponsa* (snoubenka) a *ecclesia uxor* (manželka). Což vyjadřuje církev v očekávání (zde na zemi) a církev v eschatologickém naplnění.³⁵

Zásnubní obřad považovali křesťané za civilní slavnost, stejně tak i manželský souhlas, resp. manželskou smlouvu, tak i celou svatební slavnost včetně uvedení do domu. Modlitba, která nastupuje na místo vzývání místních božstev, nabývá postupně podoby svatebního požehnání (*benedictio nuptialis*), které se v Římě od 5. století stává součástí svatební mše. Žehnací modlitba nad nevěstou se zachovala v římském misálu jako vsuvka po Otčenáši až do reformy v roce 1970.³⁶ Se svatebním požehnáním, které bylo v římské liturgii adresováno pouze nevěstě, souvisí také další obřadní prvek, kterým je *velatio* – zahalení nevěsty závojem. Tento prvek je prokazatelný v pramenech ke konci 4. století.³⁷

Na českém území se svatby před přijetím křesťanství konaly zpravidla od sklonku podzimu do časného jara s ohledem na frekvenci zemědělských prací a nevěstino předpokládané početí. Samotný obřad začal výměnou prstenů a vzájemných darů, pokračoval zahalením nevěsty a převedením do ženichova domu, kde žena projevila úctu ohni a bohům,

³⁴ BUGEL, Walerian, *Obřady manželství v různých liturgických tradicích* s. 76-77.

³⁵ Tamtéž, s. 77.

³⁶ ADAM, Adolf, *Liturgika*, s. 286- 287.

³⁷ BUGEL, Walerian, *Obřady manželství v různých liturgických tradicích*, s. 76-77.78-79.

následovalo pak krájení koláče, úprava vlasů nevěsty do čepce vdané ženy. Když nevěsta rozvázala ženichovi obuv anebo přijala symbolický políček, tak byli novomanželé slavnostně uloženi do lože a hosté se oddali svatebnímu veselí.³⁸

V druhém tisíciletí našeho letopočtu byli lidé žijící na českém území již značně ovlivněni křesťanskou kulturou, a to křesťanstvím latinského ritu, které do každodenního života vnášeli misionáři a mocenské elity, čímž natrvalo připojili zdejší společnost k západoevropské kultuře. Slovanské svatební rituály na českém území byly od té doby formovány pod vlivem římské církve. Církev přinesla zásadní změnu v manželské doktríně, zakázáno bylo mnohoženství a příbuzenské sňatky. Také žena přestala být zakoupeným majetkem muže, ale stala se jeho celoživotní partnerkou. Novým svatebním prvkem byl viditelný souhlas obou snoubenců a výměna prstenů. Obřady se odbyvaly doma, vykonávali je otcové nevěsty tak, že vložili její ruku do ruky ženicha, snoubenci si potom slíbili věrnost, dokud je smrt nerozdělí. Pro církevní požehnání si novomanželé chodili většinou až o nejbližší neděli.³⁹

Vzhledem k četným únosům nevěst a k uzavírání manželství mezi příbuznými však začala církev častěji vyžadovat také veřejné uzavírání manželství, aby tím zajistila ženě svobodné vyslovení souhlasu. Církev tak bránila tajným sňatkům, proto již v roce 1012 rozhodla provinciální synoda v Rouenu, že se sňatky nesmějí uzavírat tajně, ale mají se odehrát za přítomnosti kněze.⁴⁰

V Normandii se vyvinul liturgický akt, kdy se u dveří kostela kněz ptá na vůli uzavřít manželství, často až zde dochází v přítomnosti kněze k předání nevěsty a zasnubním zvyklostem, konkrétně k zasnoubení, předání prstenů a spojení rukou. Tyto zvyklosti pocházejí z germánského práva. Pak

³⁸ JIROUŠKOVÁ, Hana, *Svatební rituály u nás a ve světě*, s. 20.

³⁹ Tamtéž, s. 21-23.

⁴⁰ STOKLASOVÁ, Hana, *Katolické přechodové rituály*, s. 153 – 154.

byl pár veden do chrámu ke svatební mši. Tento zasnubní ritus je počátkem církevně-právně uspořádaného církevního sňatku.⁴¹

Podle misálu z francouzského města Rennes z počátku 12. století měl obřad uzavírání sňatku následující podobu. Kněz vyšel v albě se štólou před portál kostela, tam snoubence pokropil svěcenou vodou a zeptal se jich na jejich vůli k uzavření sňatku a na to, zda není případnou překážkou v manželství jejich vzájemné příbuzenství. Pak vyzval rodiče nevěsty, aby odevzdali svou dceru ženichovi, a pak byl ženich povinen předat ženě věno. Ženich navlékl na nevěstinu pravou ruku posvěcený prsten, a podle stavu svého majetku ji uctil zlatem či stříbrem. Po kněžském požehnání se všichni odebrali do kostela, novomanželé s hořícími svícemi, které pak při mši předávali jako obětinu. Po Otčenáši a embolismu zakryl kněz společně manžele jedním závojem, požehnal jim a dal ženichovi políbení pokoje, ten je předal také nevěstě. Podobným způsobem vznikaly také v jiných zemích a krajích svatební obřady, které se často diecéze od diecéze lišily.⁴²

První závazné úpravy v uzavírání sňatků provedl v roce 1215 IV. Lateránský koncil, který zakázal tajné konání sňatků a nařídil veřejné svatební obřady. Těm má žehnat farář z příslušné farnosti. Od IV. Lateránského koncilu je manželství pojímáno jako svátost. Tento koncil také zavedl povinné trojí ohlášky, vyhlášené ve farním chrámu obou snoubenců. Cílem takových ohlášek bylo, aby každý mohl upozornit na případné překážky, které by bránily v uzavření manželství. V souvislosti s tímto nařízením došlo k obnovení zasnub v takové podobě, jak fungovaly v antickém Římě. Zásnuby umožnily smluvně potvrdit vyjednávání mezi rodinami před svatbou tak, aby nedošlo k jeho zpochybnění během tří týdnů, kdy se konaly ohlášky.⁴³

⁴¹ BERGER, Rupert, *Liturgický slovník*, s. 455

⁴² ADAM, Adolf, *Liturgika* s. 287.

⁴³ STOKLASOVÁ, Hana, *Katolické přechodové rituály*, s. 155.

V období renesance a reformace hájila římskokatolická církev náboženský, a tím i svátostný charakter manželství a prohlubovala učení o cíli a vlastnostech křesťanského manželství. Významným prostorem pro formulaci římskokatolického církevního učení o manželství byl Tridentský koncil r. 1563, který zdůraznil nadpřirozený charakter manželství jakožto svátosti Nové smlouvy ustanovené Kristem, která poskytuje milost.⁴⁴

Poté, co Tridentský koncil zavedl povinnou a předepsanou právní formu uzavření manželství před místním farářem a dvěma svědky proto, aby zabránil uzavírání tajných manželství, pronikl svatební ritus u brány kostela v rozmanitých podobách do jednotlivých diecézních rituálů jako vlastní oddávky, po nichž může a nemusí následovat mše.⁴⁵

V období po reformě Tridentského koncilu využívaly všechny diecéze možnosti zapojení svých vlastních tradic do podoby obřadu manželství. Ritus uzavření sňatku byl proto v tridentském rituálu chápán jako základní model se třemi prvky: manželský souhlas, obřad prstenů a přímluvy. Až do reformy II. Vatikánského koncilu byly však stále patrné dva rituální bloky svatebních obřadů, které v jisté časové i místní nezávislosti koexistovaly celý středověk. Konkrétně se jednalo o *sponsalia de futuro* a *sponsalia de praesenti*, kdy první představoval podobu liturgie domácí a druhý pak liturgii chrámovou.⁴⁶

2. 2 Svatební obřady a manželství jako svátost v římskokatolické církvi

Podle oficiálního dokumentu katolické církve je manželství: „Důvěrné společenství života a manželské lásky, které Stvořitel založil a vybavil vlastními zákonitostmi. Uskutečňují se manželskou smlouvou neboli neodvolatelným osobním souhlasem, a také lidským úkonem, jímž se manželé

⁴⁴ SLAVÍK, Michael, *Manželství – od snů k realitě*, s. 20.

⁴⁵ BERGER, Rupert, *Liturgický slovník*, s. 455.

⁴⁶ BUGEL, Walerián, *Obřady manželství v různých liturgických tradicích*, s. 82- 84.

vzájemně sobě dávají a přijímají. Vzniká i před společností stav podle Božího řádu pevný, tento posvátný svazek nezávisí na lidské libovůli, a to z ohledu na dobro manželů, potomstva i společnosti. Sám Bůh je původce manželství, které má rozličná dobra i rozličné cíle.“⁴⁷

Současné kanonické právo chápe manželství jako svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejvnitřnější společenství v celém svém životě, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch obou manželů a na plození a výchovu dětí. Takový svazek je potom mezi pokřtěnými povýšen na svátost.⁴⁸

Manželství je chápáno jako zpodobnění lásky, která je v Boží Trojici, v lásce lidské trojice, otce, matky a dítěte. Manželství křesťanů je rozhodnutím svobody v lásce, rozvinutím osobnosti v doplnění o vlastnosti druhého pohlaví, je to obrácení člověka v intimním spojení s nejbližší bytostí. Manželství proto není jen splynutí duší a těl. Jeho účelem není jen plození a zachování lidstva, jeho účelem je i ono samo. Je to splynutí dvou existencí v jednu, jejich minulosti i budoucnosti v jedno jsoucno před Bohem.⁴⁹

Díváme-li se na manželskou lásku pod zorným úhlem velikonočního znamení kříže, pak žije z obdarování, odpuštění a z toho, že začíná vždy znova. Tak jako Kristus miluje, očišťuje a posvěcuje církev hříšníků, tak se musejí manželé, podle římskokatolické teologie vždy znovu přijímat se všemi vznikajícími konflikty, ve všech nedokonalostech a hříších. Takový růst a takové proměny lásky manželům umožňují, že smějí důvěřovat v to, že jejich láska a věrnost je jednou provždy překonána velikonočním vítězstvím Boží lásky nad vší lidskou neláskou a nevěrou.⁵⁰

Manželství ze své vnitřní podstaty není pouze soukromou, ale veřejně-církevní záležitostí. Z tohoto pojetí manželství plyne, že je nanejvýš

⁴⁷ PAVEL VI. *Gaudium et spes: pastorální konstituce o církvi v dnešním světě*, s. 62.

⁴⁸ SLAVÍK, Michael, *Manželství – od snů k realitě*, s. 26.

⁴⁹ SIMAJCHL, Ladislav, *Liturgie*, s. 85.

⁵⁰ KASPER, Walter, *Teologie křesťanského manželství*, s. 33.

smysluplné, aby manželé vstoupili do sňatku v přítomnosti liturgicky shromážděné církevní obce. Přes spolupůsobení církve při uzavření sňatku si manželství podržuje svou samostatnost uvnitř římskokatolické církve, jelikož podle převládajícího mínění teologů neuděluje svátost manželství kněz, ale udělují si ji manželé navzájem. Svátostné manželství je tedy založeno osobním aktem, jímž se manželé sobě navzájem odevzdávají a přijímají jeden druhého.⁵¹

Jelikož manželská smlouva mezi dvěma křesťany je svátostí a smlouvu a svátost nelze od smlouvy oddělit, činí si církev v oblasti manželství nárok na zákonodárství a jurisdikci. „Přirozené“ manželství, které je platné mezi dvěma nepokřtěnými, je v protikladu k manželství svátostnému. Podstatným účinkem uzavření manželství je tedy manželský svazek, který je svou přirozenou povahou výlučný a uzavírá se na celý život. Platné uzavřené a dokonalé manželství mezi křesťany může být ukončeno pouze smrtí.⁵²

II. vatikánský koncil se věnoval otázkám, které se týkají manželství a rodiny v dnešním světě. Koncil dal také podnět k přepracování svatebního obřadu v římském rituálu s cílem zřetelnějšího vyjádření milosti svátosti a naléhavého vytčení úlohy manželů. Biskupským konferencím byla navíc udělena pravomoc „vypracovat vlastní obřad, odpovídající místním a národním zvyklostem.“ Oddavky se mají zpravidla konat při mši a požehnání nevěsty je upraveno tak, aby zdůraznilo stejnou povinnost vzájemné věrnosti pro oba manžely. Sňatky mimo mši mají být součástí bohoslužby slova. Takto obnovený obřad byl vydán jako samostatná součást *Rituale Romanum* pod titulem „*Ordo celebrandi matrimonium*“. Ve snaze o rozvoj a sjednocování domácí tradice s obnoveným Římským rituálem přijali německy mluvící

⁵¹ KASPER, Walter, *Teologie křesťanského manželství*, s. 35-36.

⁵² RAHNER, Karl, *Teologický slovník*, s. 203.

biskupové tento svatební rituál v roce 1974.⁵³ České vydání vyšlo v roce 1971 pod názvem *Svatební obřady*.⁵⁴

Jako každá liturgická kniha i současná podoba knihy *Svatební obřady* odráží momentální pohled římskokatolické církve na svátost manželství, konkrétně na jeho teologii a bohoslužebnou praxi. V úvodu této knihy je proto bohatě popsána teologická, liturgická a pastorační rovina celého rituálu se všemi charakteristickými rysy. Vlastní struktura obřadu potom odráží teologii manželství jako důvěrného společenství života a lásky, kterému Bůh dává vlastní řád a požehnání.⁵⁵

Umístění obřadu uzavírání sňatku do bohoslužby slova a před eucharistickou část zdůrazňuje, že rituál poukazuje na svatební tajemství jako akt stvoření a smlouvy z boží strany vůči snoubencům. Nové svatební obřady římskokatolické církve více zohledňují antropologickou rovinu sňatku, což se projevuje v dynamice slavení, konkrétně v zapojení a rolích manželů.⁵⁶

Snoubenci, jimž byly připomenuty základní prvky křesťanské nauky, jsou v přípravě na manželství seznámeni s naukou o této svátosti a o rodině, i se svatebními obřady, modlitbami a biblickým čtením tak, aby je mohli slavit s pochopením a užitkem. Udělování svátostí a svátostí jsou významnou událostí pro život celé farnosti a mají být pokud možno doprovázeny zpěvem.⁵⁷

Svatební obřad se tedy může odehrát v rámci mše svaté nebo bohoslužby slova, což záleží především na účasti svatebního páru na liturgickém životě církve. Eucharistická slavnost obsahuje díky svému charakteru hostiny mnoho symbolů, které mohou svatební obřad doplnit či prohloubit. Svatební obřad při mši začíná slavnostním vstupem kněze,

⁵³ ADAM, Adolf, *Liturgika*, s. 288.

⁵⁴ *Svatební obřady*, Sekretariát České liturgické komise, 1971.

⁵⁵ BUGEL, Walerián, *Obřady manželství v různých liturgických tradicích*, s. 97-98.

⁵⁶ Tamtéž, s. 98.

⁵⁷ *Svatební obřady*, Sekretář České liturgické komise, s. 8.

ministrantů a svatebního páru.⁵⁸ Kněz může vyjít svatebčanům vstříc ke kostelnímu vchodu a při vstupním zpěvu přijít k oltáři spolu s nimi. Po obvyklém liturgickém pozdravu na začátku mše následuje úvodní oslovení a po něm pokračuje mše zpytováním svědomí až do homilie.⁵⁹

Po homilii následuje vlastní církevní svatební obřad, který je poměrně jednoduchý. Začíná otázkami, které oddávající klade snoubencům před jejich manželským slibem. Oddávající se ptá, zda snoubenci chtějí uzavřít manželství vědomě a dobrovolně, zda se k vzájemné lásce, úctě a věrnosti zavazují na celý život a zda přijmou děti od Boha ochotně a budou je vychovávat podle Božího zákona.⁶⁰

Manželský slib je jádrem církevního svatebního obřadu. Český rituál se řídí vzorovým ritem římským, který navazuje na tradici anglosaskou. Snoubenci si podají ruku a jeden po druhém říkají: „Já, N. odevzdávám se tobě, N., a přijímám tě za manželku (manžela). Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím a že s tebou ponesu všechno dobré i zle až do smrti. K tomu ať mi pomáhá Bůh. Amen.“ Po nasazení prstenů partnerovi pokračují: „Nos tento prsten na znamení lásky a věrnosti. Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.“ Tímto manželským slibem je manželství uzavřeno a následující obřady mají pouze charakter stvrzující a proklamační.⁶¹

Uzavření manželství potvrzuje a vyhlašuje kněz (nebo jáhen). Ovine spojené pravice novomanželů štólou, položí na ni svoji pravici a prohlašuje: Před Bohem, před církví, před tímto shromážděním potvrzují, že jste řádně uzavřeli manželství. Co Bůh spojil, ať člověk nerozlučuje.“ Na ochotu k výlučné lásce a věrnosti až do smrti apeluje i ritus žehnání prstenů, protože prsteny se chápou jako „znamení manželského svazku“, jsou zárukou věrnosti

⁵⁸ GRŮN, Anselm, *Svatost manželství*, s. 33.

⁵⁹ *Svatební obřady*, Sekretář České liturgické komise, s. 9.

⁶⁰ GRŮN, Anselm, *Svatost manželství*, s. 23.

⁶¹ ADAM, Adolf, *Liturgika*, s. 290- 291.

a znamením lásky. Následují přímluvy společenství věřících, které se zpravidla neomezují jen na novomanžele, ale zahrnují také rodiče, děti příbuzné a přátele, stejně jako všechny, kdo žijí v manželství nebo v rodině.⁶²

Eucharistická slavnost pokračuje přípravou darů, Chtějí-li se novomanželé účastnit eucharistie aktivně, jsou vyzváni, aby přinesli k oltáři chléb a víno. Je to symbol toho, že manželský pár přináší lásku, vyjádřenou v chlebu a ve víně. To, co sami nabídli, Boží duch proměňuje v tělo a krev Ježíše Krista a kněz rozdává přítomným. Slavení eucharistie pokračuje prefací, eucharistickou modlitbou a proměňováním darů v tělo a krev Kristovu.⁶³

Do eucharistických modliteb se vsouvají zvláštní svatební texty (prosby za novomanžele). Nejvýznamnější modlitbou je žehnací modlitba, která navazuje na tradici dřívějšího požehnání nevěsty po Otčenáši.⁶⁴ Toto požehnání manželství, které je znamením Božího příslibu spásy, patří k hlavním prvkům liturgické slavnosti uzavírání manželství.⁶⁵

Po eucharistické modlitbě se všichni společně modlí Otčenáš. Následuje svaté přijímání, kdy se nejprve podá tělo a krev Kristova novomanželům, a pak všem ostatním. Mše svatá končí závěrečnou modlitbou a požehnáním.⁶⁶

2.3 Svatební obřady a manželství jako světská záležitost v reformačních církvích

Manželství v církvích vzešlých z reformace je chápáno jako důvěrné celoživotní společenství dvou osob odlišného pohlaví. Úctu k manželství, jeho nedotknutelnost a zásadní nezrušitelnost sdílejí evangelické církve se všemi ostatními křesťanskými církvemi. Manželství chápou jako nezměnitelný a

⁶² ADAM, Adolf, *Liturgika*, s. 291-292.

⁶³ GRÜN, Anselm, *Svatost manželství*, s. 36.

⁶⁴ ADAM, Adolf, *Liturgika*, s. 292.

⁶⁵ RICHTER, Klemens, *Liturgie a život*, s. 232 a 234.

⁶⁶ GRÜN, Anselm, *Svatost manželství*, s. 36- 37.

blahodárný, věčný (Boží) řád. Jeho hodnota nespočívá pouze v možnosti dát život dětem, ale především v jedinečné kvalitě vztahu vzájemné lásky, pomoci a solidarity. Evangelické církve však nepokládají manželství za jednu ze svátostí, v tom se liší od církve římskokatolické, pravoslavné a československé husitské.⁶⁷

Evangelické církve při uzavírání sňatku asistují jako svědci veřejnosti, předpokládají však, že manželství se uzavírá veřejným projevem vzájemného souhlasu snoubenců. Svou přítomnost při sňatku proto chápou jako povzbuzení Božím slovem a příslibem požehnání pro manžele, jakož i projev solidarity s jejich rozhodnutím.⁶⁸

Reformace podtrhla význam manželství jako životního povolání, jež není nižší než život bez manželství, tedy v celibátu. Ani pro duchovní svých církví nestanovily evangelické církve celibát jako podmínku.⁶⁹ Protestanti si však podobně jako katolíci zachovali naturalistickou perspektivu manželství jako svazku vytvořeného pro plození dětí a ochranu před sexuálním hříchem. Na rozdíl od katolíků však protestanti odmítli oslavu manželství jako svátosti.⁷⁰

Manželství je v luterské tradici směřováno primárně k lidským cílům, naplňování civilního a duchovního soužití v životech jednotlivce a společnosti. Martin Luther a jeho kolegové učili, že manželství je společenským statkem pozemského království stvoření, ne posvátným majetkem království vykoupení. Jako součást pozemského království pak bylo manželství podřízené občanskému právnímu státu. Právní autorita nad manželstvím a rodinným životem tedy náležela státu, ne církvi. Tento nový luterský sociální model

⁶⁷ FILIPI, Pavel, *Malá encyklopedie evangelických církví*, s. 98.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ WITTE, John, *Church, state, and marriage: three Reformation models*. s. 3-5.

manželství se promítl do transformace manželského práva v Německu a dalších státech západní Evropy.⁷¹

Luther je, jako většina reformátorů, proti celibátu, a proto odmítá klášterní život. Naopak, on sám se oženil s bývalou jeptiškou Katharinou von Bora. Tento krok od roku 1522 učinilo již několik kněží, kteří se stali reformátory.⁷² Jako ideál křesťanského života vidí Luther život v manželství, protože rodinný stav je první ze všech úrovní stvoření podle Božího určení a tyčí se nad všechny ostatní. Hlavním účelem manželství je potom plození dětí, které jsou vychovávány ve víře v Boha. Luther považuje manželství za světskou záležitost, která člověku nemůže dát milost. Proto je Luther proti svátostnému pojetí manželství tak, jak ho pojímá římskokatolická církev. Současně vnímá manželství nejen jako smluvní vztah manželů, ale také jako obraz Kristova tajemství. Bůh podle něj daruje manželství jako nejzajímavější a nejsladší znamení spojení mezi ním a všemi křesťany.⁷³

Církevní oddávky a požehnání sňatku nepovažuje Martin Luther za podstatný úkon pro vznik manželství, přeje si však, aby novomanželé dosvědčili před církevní obcí svobodnou vůli k nově uzavřenému manželství, které pojímá jako veřejný stav. Proto předepisuje ohlášky z kazatelny, oddávky církví ve smyslu veřejného konstatování „počínajícího stavu manželského“, akt požehnání v kostele slovem Písma a modlitbou. Poté, co se z tohoto předpisu postupem času stal akt uzavírání manželství, umožnilo civilní uzavírání manželství před státem evangelickým agendám návrat ke starému luterskému pojetí obřadu jako požehnání již uzavřenému manželství.⁷⁴

Z historického hlediska je zajímavý vývoj Lutherova pojetí manželství. Ještě v roce 1519 ve spisu *Promluva o manželském stavu* Luther pojímá

⁷¹ WITTE, John, *Church, state, and marriage: three Reformation models*, s. 3-5.

⁷² MÜLLER, Gerhard. *Theologische Realenzyklopädie*, s. 337-338.

⁷³ Tamtéž, s. 338-339.

⁷⁴ BERGER, Rupert, *Liturgický slovník*, s. 457.

manželství jako svátost. V roce 1522 ve spisu *O manželském životě* už o manželství jako svátosti nemluví, naopak se vymezuje proti papeži a jeho pojetí manželství.

Luther v *Promluvě o manželském stavu* z roku 1519 poukazuje na ústřední důraz reformačního pohledu na manželství, konkrétně na vysoké ocenění této životní události jako jednoho ze skutečných a Bohem chtěných povolání. Odkazuje tak na Boží slova, ve kterých je psáno: „Že Adam nenašel žádnou manželku, ale jakmile Bůh stvořil Evu a přivedl ji k němu, tak k ní pocítil pravou manželskou lásku a poznal, že tohle je jeho manželka.“ Z toho plyne pro člověka poučení, že ti kdo chtějí vstoupit do manželství, mají s opravdovou upřímností prosit Boha o manželku. Moudrý člověk praví, že statky mohou dětem zaopatřit rodiče, ale žena je dána od Boha, tak jako Eva byla dána Adamovi Bohem.⁷⁵

Luther v manželském stavu nalézá trojí dobro a užitek. „Muž a žena spojení v manželském stavu jsou dva v jednom těle, tak i Bůh a člověčenství jsou jeden Kristus, a Kristus a křesťanstvo jsou jedno tělo, a to je dohromady – praví – veliká svátost.“⁷⁶

Za druhé je to pro něj svazek věrnosti, protože základem a celou podstatou manželství je, že se dva lidé sobě navzájem odevzdají a slíbí si, že si zachovají věrnost. Za třetí pak manželství nese svůj plod, což je jeho cíl, přednost a účel. Konkrétně se jedná o výchovu dětí, protože manželé neučiní žádnou větší a užitečnější službu, než když dobře vychovávají své děti. Stejně tak si člověk nevyslouží peklo snáz než svými vlastními dětmi.⁷⁷ Přesto je tento text z hlediska pozdějšího vývoje Lutherova učení problematický, protože ještě manželství pojímá jako svátost.

⁷⁵ LUTHER, Martin, *Výbor z díla*, s. 47 a 169.

⁷⁶ Tamtéž, s. 170-171.

⁷⁷ Tamtéž, s. 172.

Komplexní Lutherovo pojetí manželství je možné spatřit až v reformátorově spise *O manželském životě* z roku 1522.⁷⁸ Luther se ve svých diskuzích a kázáních často dotýkal otázek křesťanského života v nové situaci a to včetně otázky křesťanského manželství. Poukazuje na příklad na to, že Bůh vyjímá pouze tři druhy lidí, kteří by neměli vstupovat do manželství, s odkazem na Matouše 19: „Někteří nežijí v manželství, protože jsou k tomu od narození nezpůsobilí, jiní nežijí v manželství, protože je nezpůsobilými učinili lidé, a někteří nežijí v manželství, protože se ho zřekli pro království nebeské.“ Kromě těchto tří skupin, by se však žádný člověk neměl opovážovat být bez manželského partnera, a proto každý, kdo se nenachází v počtu těchto tří, ať pomýšlí jen na manželský život. Tímto tvrzením Luther oponuje papeži, který ve svém duchovním právu ustanovil osmnáct důvodů, kdy je možné manželství bránit, to ale Luther zavrhnul a odsoudil je pro jejich nesmyslnost.⁷⁹

Luther tedy věří, že Bůh ustanovil manželství, a proto si je jistý, že se mu manželský stav líbí sám o sobě, svou podstatou, konáním, utrpením a vším, co v něm je. Také poukazuje na to, že mnozí mají ženy, ale nemnozí ženy nacházejí. Podle Luthera je to proto, že jsou slepí a nedokážou vidět, že je žena Božím dílem a stvořením. Kdyby to totiž muži viděli, tak by dokázali nacházet radost v utrpení, spokojenost uprostřed nelibosti, pokoj uprostřed zármutku, jako mučedníci ve svém utrpení.⁸⁰

Ve svém spisku *Oddávací knížka pro obyčejné faráře*, Luther vnímá manželství jako stav světský a pozemský, ke kterému se však váže Boží slovo, a proto je potřeba mít jej v úctě jako Boží dílo a přikázání. Proto pokud se ženich s nevěstou touží vzít, mají evangeličtí faráři jednat takto: Nejprve ohlásit z kazatelny, že snoubenci chtějí podle božího ustanovení vstoupit do manželství a touží po křesťanské modlitbě, proto, aby jejich manželství začalo

⁷⁸ LUTHER, Martin, *Výbor z díla*, s. 48.

⁷⁹ LUTHER, Martin, *Kdybych měl nekonečně světů...*, s. 119 a 122.

⁸⁰ Tamtéž, s. 134-135.

v Božím jménu a také se mu dařilo. Před kostelem se pak nechají oddat, pak si vymění snubní prsteny a farář spojí jejich pravé ruce a řekne: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“ (Mt, 19, 6b). Pak je farář prohlásí před Bohem i světem za manžely.⁸¹

Před oltářem pak farář přečte Boží slovo o ženichovi a nevěstě. Následuje promluva k novomanželům a Boží přikázání o tomto svazku, o kříži, který Bůh na tento stav vložil. Je to útěcha, jelikož novomanželé mohou věřit, že tento stav je Bohu milý a jím požehnaný, protože o tom také mluví Šalamoun: „Kdo našel ženu, našel dobro a došel u Hospodina zalíbení.“ (Př 18,22). Svatební obřad končí modlitbou za novomanžele: „Pane Bože, Ty jsi stvořil muže a ženu a přikázal jsi stav manželský, požehnal jsi jej nadto plody života a charakterizoval tajemstvím svého milého Syna Ježše Krista a církve, jeho nevěsty. Prosíme tedy Tvou neodůvodněnou dobrotu – Ty přece nechceš to své zřízení, ustanovení a požehnání změnit ani zmařit – skrze Ježíše Krista, našeho Pána. Amen.“⁸²

Pozitivní ocenění manželského stavu můžeme najít i u dalších reformačních teologů této doby. Například výrazná osobnost jednoty bratrské Jan Augusta, který byl ovlivněný luterskou teologií a byl v přímém kontaktu s Lutherem, vnímá manželský stav jako zprávu o dvou stvořeních. Muž a žena jsou stvoření k manželství, a tak jako slunce a měsíc nemohou nesvitit, tak ani muž a žena nemohou bez manželství býti. K sobě je táhne milost a žádost srdce. Manželství je proto dobrým a svatým zřízením Božím, které sice není povinné pro všechny, ale je stavem, který zahrnuje většinu lidí, a proto mají hledat posvěcení pro sebe i pro své děti u Boha, aby je on sobě svatě a milé učinil.⁸³

⁸¹ LUTHER, Martin, *Je jeden veliký kopec...*, s. 157- 158.

⁸² Tamtéž, s. 158-159.

⁸³ LANDOVÁ, Tabita, *Jan Augusta: Nové texty – nové perspektivy*, s. 7.

Pro vzájemný vztah manželů je zásadní společná víra, ze které pak vyrůstá i láska a věrnost. Nebezpečím všech vztahů včetně manželského je sobectví, které vztah rychle zničí. Křesťanští manželé, kteří však mají víru a řídí se slovem Božím, takto dopadnout nemohou, protože jsou Božím slovem vedeni k životu ve víře a věrné lásce.⁸⁴

Švýcarský reformátor Jan Kalvín zdůrazňoval duchovní rovnost manželů. Manželství považoval za první Boží stvoření. Muž a žena jsou si proto spolu vzájemně v užším vztahu než otec a syn.⁸⁵ Kalvín ve svém nejznámějším díle *Instituce* označil manželství za falešnou svátost. Přestože uznává manželství jako dobré a svaté nařízení Boží, nepovažuje je za svátost.⁸⁶

Manželství není svátostná instituce církve, ale je to smlouva celého společenství. Na této smlouvě se podílejí tři strany: manželské strany si navzájem přísahají své zasnoubení před Bohem jako svědkem, účastníkem a soudcem.⁸⁷

Tento kalvinistický model smluvních vztahů zprostředkovává svátostné i smluvní porozumění manželství. Na jedné straně potvrzuje posvátné kvality manželství, aniž by mu však připisoval svátostné funkce. Na druhé straně potvrzuje smluvní kvality manželství, protože závisí na dobrovolném souhlasu stran. Manželství je však víc než pouhá smlouva, neboť Bůh je třetí stranou každé takové smlouvy.⁸⁸

⁸⁴ LANDOVÁ, Tabita, *Jan Augusta: Nové texty – nové perspektivy*, s. 10.

⁸⁵ MÜLLER, Gerhard. *Theologische Realenzyklopädie*, s. 342.

⁸⁶ WITTE, John, *Sex, marriage, and family in John Calvin's Geneva*. s. 49.

⁸⁷ WITTE, John, *Church, state, and marriage: three Reformation models*. 5-6.

⁸⁸ Tamtéž, s. 5-6.

3. Manželství a svatební obřady v agendách a liturgických příručkách ČCE

Ve třetí kapitole budu věnovat pozornost pohledu na manželství a svatební obřady v agendách a liturgických příručkách Českobratrské církve evangelické. Tato kapitola navazuje na první kapitolu, ve které jsem pojednal o biblicko-teologickém pohledu na manželství. Stejně tak praxe svatebních liturgických obřadů navazuje na reformační chápání manželství a sňatku, o kterém jsem pojednal v kapitole 2.3.

Nejprve tedy z historické perspektivy popíšu průběh svatebního obřadu tak, jak je vysvětlen ve třech agendách ČCE, konkrétně z let 1939, 1953 a 1983. Dále se budu věnovat současné podobě svatebních obřadů v Českobratrské církvi evangelické.

3.1 Historický vývoj svatebních obřadů v ČCE – 1939, 1953 a 1983

V této podkapitole nejprve popíšu průběh a různé způsoby uzavírání svatebního obřadu v každé jednotlivé agendě Českobratrské církve evangelické, následně si na základě komparace těchto tří agend budu všimnout rozdílů ve vývoji a významu průběhu svatebního obřadu v této církvi ve 20. století.

3.1.1 Kniha modliteb a služebností z r. 1953 a 1939.

Rozhodl jsem se nepopisovat zvlášť agendu z roku 1939 a agendu z roku 1953, protože po obsahové stránce jsou vlastně totožné. Liší se malými textovými detaily, které jsem pro lepší orientaci dal do špičatých závorek. Konkrétně jsem takto označil rozdíly, které obsahuje Agenda z roku 1939.

Obě agendy obsahují pouze dva způsoby, jak provést svatební obřad, přičemž není jasně definované, který způsob se používá v konkrétních případech. Obě agendy také mají navíc, oproti agendě z roku 1983, pravidla pro „Jubilejní památku oddavek“, která jsou v obou agendách úplně totožná. Památka se slaví v případech, kdy manželé po pětadvaceti či padesáti letech chtějí obnovit svůj manželský slib a znovu se tak oddat a obdržet Boží požehnání.

Obě agendy se na začátku vymezují vůči katolickému pojetí manželství a říkají, že manželství není svátost. Je však zřízením Božím a ne pouze lidskou institucí (Gn 2,24, Mt 19,4-6). Manželství je pojímáno jako nerozlučné a jen z nejdůležitějších důvodů připouští rozluku (Mt 19,9).⁸⁹ Agenda z roku 1939 upozorňuje na to, že na nerozlučnost manželství je nutné poukázat v oddací řeči.⁹⁰

Obě agendy se shodují v tom, že by duchovní správci i staršovstva měli ve sborech nabádat a usilovat o to, aby nedocházelo k tzv. smíšeným sňatkům. Reversantům⁹¹ ve prospěch římskokatolické církve se pak odpírají ohlášky i požehnání sňatku <služba oddavek>.⁹² Agenda z roku 1939 ještě přidává, že takový revers je zradou církve. Také zřetelně padlí snoubenci mohou mít pouze tiché ohlášky.⁹³

Dále agendy nabádají své sbory k tomu, aby se svatby slavily v křesťanském duchu s dobročinností. Pokud jde o místo požehnání sňatku <oddavek>, je chrám místo nejvhodnější, pokud jsou k tomu však závažné důvody, může se konat na jiném místě. Také ve sborech, kde je zavedeno

⁸⁹ HÁJEK, Viktor, *Kniha modliteb a služebností Českobratrské církve evangelické*, r. 1953, s. 184.

⁹⁰ *Kniha Modliteb a Služebností Českobratrské církve evangelické*, r. 1939, s. 184.

⁹¹ Reversant: Nekatolická strana musí podepisovat revers, prohlášení, že bere na vědomí, že katolická strana bude usilovat o křest a výchovu dětí v katolické víře.

⁹² HÁJEK, Viktor, *Kniha modliteb a služebností Českobratrské církve evangelické*, r. 1953, s. 185.

⁹³ *Kniha Modliteb a Služebností Českobratrské církve evangelické*, r. 1939, s. 185.

klekání snoubenců při požehnání <vlastním aktu oddávacím>, neměl by se tento řád rušit.⁹⁴

Posledním obecným pravidlem obou agend je, že zasnoubení mají osobně navštívit duchovního, který může dát budoucím novomanželům prospěšné rady a pokyny, které se budou týkat budoucích rodinných poměrů proto, aby byly pokojné a soudržné.⁹⁵ Podle agendy z roku 1939 mají snoubenci požádat duchovního o ohlášky. Posledním pravidlem této agendy je, aby svědkům na svatbě bylo minimálně jedenadvacet let.⁹⁶

3.1.1.1 První způsob požehnání sňatku <oddavek>

V těchto agendách nejsou rozděleny liturgické úkony tak, jak je to mu v Agendě z r. 1983, proto jsem je do tabulky označil v hranatých závorkách pro lepší orientaci a následnou komparaci.

První způsob požehnání sňatku <oddavek> – podle agendy z r. 1939 a 1953
[Pozdrav]: „ <i>Pomoc naše budiž ve jménu Páně. Amen.</i> “
[Úvodní slovo]: „ <i>Bratři a sestry! Tito manželé, oblíbivše sobě navzájem nařízení Pána Boha našeho, žádají o požehnání své sňatku...</i> “ ⁹⁷
[Bohoslužba slova]: 1. čtení / Kázání.

⁹⁴ HÁJEK, Viktor, *Kniha modliteb a služebností Českobratrské církve evangelické*, r. 1953, s. 185.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ *Kniha Modliteb a Služebností Českobratrské církve evangelické*, r. 1939 s. 185.

⁹⁷ Agenda z r. 1939: „*Křesťané v Pánu Bohu Milí! Tito snoubenci oblíbivše sobě nařízení Pána Boha našeho, žádají vstoupiti v stav manželský a v něm řádně býti potvrzeni.*“

[Slib manželů]: Otázky: 1. „*Žádáte-li toho společně, abyste v stavu manželském potvrzení byli?* (Ano.)

2. *Z dobré-li a svobodné vůle vzal <bereš> jsi sobě tuto (sestru) N. N. za pravou manželku?* (Ano) – (Týmž způsobem se optá nevěsty). *Budiž vám toho svědkem Bůh i přítomní!*

Poněvadž slib manželský sobě navzájem chcete nyní před Pánem Bohem i těmito svědky potvrditi <osvědčiti>, podejte sobě pravé ruce. A ty, manželi <ženichu>, promluv k manželce <nevěště> takto:

Já N. N. s dobrým rozmyslem a svobodnou vůlí vzal <beru> jsem tě sobě (N. N. – jmenuje se jméno) za pravou a věrnou manželku...

Potom dí duchovní k manželce <nevěště>: *Slyšela jsi řádný a slavný slib, sobě manželem <ženichem> tvým učiněný. Pamatuj naň a jemu se důvěřuj. Jsi také jemu týmž povinna. Proto promluviž k němu takto: (Opakuje se stejný slib.)*

Pak duchovní dí k manželovi: *Slyšel jsi právě řádný a slavný slib sobě manželkou <nevěstou> tvou učiněný. Pamatuj naň a jemu se důvěřuj.*“

[Děkovné modlitby]

[Požehnání a výměna prstenů]: „Duchovní položí ruce na ruce snoubenců a dí: *Věříme, že Pán Bůh tyto naše modlitby slyšeti a naplniti ráčí. Já pak již mocí úřadu, sobě církvi Páně poručeného, slibu právě mezi vámi učiněného potvrzuji a vám ve stavu manželském požehnání Boží vyprošuji,⁹⁸ abyste praví a věrní manželé byli. Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, Pána Boha našeho jediného. Amen.*

Což Pán Bůh spojití ráčil, toho člověk nerozlučuj!

(Výměna prstenů.) *Podejtež mi své prsteny.*

Vezme prsten od manžela <ženicha>, dá jej manželce <nevěště> a dí:

⁹⁸ Agenda z r. 1939: „*Vás ve stavu manželském oddávám.*“

Přijmi tento prsten darem daný od svého manžela na dokázání k tobě pravé lásky, na něž vzhlídájíc, pamatuj stále zachovávatí slib manželský. “

(A manželčin dá manželovi s týmiž slovy.)

Položí ruce své na hlavy a dá jim požehnání: „*Dejž Vám Pán Bůh požehnání své. “*

[Přímluvná modlitba]: *Za novomanžele a všechny křesťanské manželství.⁹⁹*

3. 1. 1. 2 Druhý způsob požehnání sňatku <oddavek>

Druhý způsob požehnání sňatku <oddavek> – Podle agendy z r. 1939 a 1953

[Pozdrav]: „*Přátelé v Kristu mili!*“

[Oslovení manželů <snoubenců>]: „*Kde není bázně Boží, lásky a opravdové věrnosti, kde není upřímné snášenlivosti, opatrnosti a snažení dobrého, tam nemůže býti ani pravého a trvalého štěstí. Toho je zapotřebí, aby byl pro manžele nový stav pramenem radosti a mnohého štěstí. “¹⁰⁰*

[Slib manželů]: „*Již se vás nyní ptám, slibujete-li všechno to svědomitě zachovávatí, co jest povinností manželů, pravého štěstí žádajících? “*

Manželé <snoubenci> odpovídají: „*Slibujeme. “*

„*Dále pak se vás ptám, žádáte-li spolu slib tento před obličejem Božím a v přítomnosti všech těchto tu shromážděných přátel veřejně potvrditi? “*

Odpověď: „*Žádáme. “*

„*Podejte sobě pravé ruce. Předně vy, manželi <ženichu> mluvte za mnou takto: Já N. N. osvědčuji před obličejem Božím a v přítomnosti všech tu shromážděných, že jsem si tebe, N. N., za svou opravdovou manželku vzal <beru>, a tobě spolu slibuji srdečnou manželskou lásku a věrnost, povinnou přívětivost a úctu i upřímné s tebou v radosti i v žalosti kterékoli účastenství až do smrti.*

⁹⁹ HÁJEK, Viktor, *Kniha modliteb a služebností Českobratrské církve evangelické*, r. 1953, s. 185-187.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 187-189.

<p><i>I Vy, manželko <nevěsto>, mluďte takto: (Opakuje stejný slib)</i></p> <p><i>Oba pak řeknete takto: Tak nám pomáhej Pán Bůh sám, Otec, Syn i Duch svatý, na věky věků požehnaný! Amen.“</i></p>
<p>[Požehnání]: „Vkládaje na ruce nových manželů pravou ruku dí duchovní: <i>Nyní pak již vyprošuji Boží požehnání vašemu manželství a napomínám vás, abyste nadále opravdovými manžely byli. Bůh sám, jehož moudrým řízením se všechny věci na světě dějí, požehnej vám s výsosti a rozmnožuj pravé štěstí vaše ke cti a slávě jména svého. Amen.“</i></p>
<p>[Děkovné modlitby]</p>

3.1.1.3 Jubilejní památka oddavek.

Jubilejní památka oddavek v Agendě z roku 1983 chybí. V obou předchozích agendách se však nachází, jak už jsem předeslal, v totožné formě.

Jubilejní památka má několik pravidel:

- 1) Manželé přijdou do chrámu Páně se svými příbuznými a přáteli.
- 2) Zpěv.
- 3) Krátká modlitba – prosba o požehnání.
- 4) Proslov kazatele k manželům na základě vhodného textu Písma sv. např: (I. Sam 7,12, V. Mojž 32,3 a, Žalm 51, 17 apod.)¹⁰¹ Proslov má na zřeteli životní události a okolnosti manželů.
- 5) Děková modlitba.
- 6) Vyhlášení požehnání manželům. Kde se při sňatku pokleká, tak se tak má stát i při jubilejní památce.
- 7) Zpěv.¹⁰²

¹⁰¹ HÁJEK, Viktor, *Kniha modliteb a služebností Českobratrské církve evangelické*, r. 1953, s. 191.

¹⁰² Tamtéž.

Na rozdíl od způsobů požehnání <oddavek> v obou agendách je v jubilejní památce navrhována jasná liturgická struktura.

Jubilejní památka oddavek
Pozdrav: „ <i>Pokoj Pána našeho budiž se všemi vámi! Amen.</i> “
Slova úvodní: 1. (Joz 24, 15.) 2. (Ž106, 1.) a (1S 7, 12.) 3. (Iz 46,4.), (Ž 33, 4.) a (Ž 66, 16-20.)
Čtení Písma: Ž 34 nebo: Ž 92, 2-5, 13-16.
Modlitba k počátku: Chvála Bohu za všechna dobrodiní, která prokázal manželům v uplynulých letech.
Kázání <Řeč volná>
Požehnání: „ <i>Děkujíc Pánu Bohu, milí křesťanští manželé, při pětadvaceti (padesátileté) památce svého sňatku za jeho věrnost a otcovskou milost oddáváte se mu poznovu a žádáte si jeho požehnání. Podejte sobě poznovu ruce své na znamení, že jste spolu věrně spojeni a chcete si i dále býti navzájem pomocníky v radosti, až byste vešli jednou v radost věčnou.</i> “
Duchovní klade ruku na ruce jubil. manželů a dí: „ <i>Všemohoucí a milosrdný Bůh, který vás až dotud zachoval a opatroval vás tak dlouhá léta v radosti i žalosti, ostříhej vás i dále přede vším zlým a pomoz vám zbytek dnů vašich dokonati v pokoji. On sám račiž potvrditi všechno požehnání, jež na vás svoláváme: ve jménu Otce Syna i Ducha svatého. Amen.</i> “
Modlitba ke konci: Děkovná modlitba Bohu za jeho láskou a milost. ¹⁰³

¹⁰³ HÁJEK, Viktor, *Kniha modliteb a služebností Českobratrské církve evangelické*, r. 1953, s. 191-193.

3.1.2 Agenda ČCE z r. 1983

Na začátku Agendy z roku 1983 se nachází teologické vysvětlení pojetí manželství v Českobratrské církvi evangelické. ČCE věří, že Bůh stvořil člověka jako muže a ženu, a proto je manželství založeno na Boží vůli. (Gn 2,18-24). Novomanželé pokládají svou lásku za Boží dar a děkují za ni Pánu Bohu. Touží po Božím zaslíbení a chtějí se podřídít Boží vůli. Prosí za to, aby Bůh zpečetil jejich svobodné rozhodnutí lásky, proto kazatel smí s dobrým svědomím novomanžele ujistit, že Bůh tak skutečně činí. „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ (Mt 19,6).¹⁰⁴

Manželství v ČCE není bráno jako svátost, proto ani služba církve při sňatku nespočívá v tom, že by manželství mezi snoubenci uzavírala. Přítomnost kazatele, ani konání sňatku v kostele manželství „neposvětil“. Manželství je uzavřeno veřejným souhlasem manželů samotných. Ve středověku sice kněz zastupoval veřejnost a prohlašoval sňatek za platný, to však souviselo spíše s titulem společenské autority v obci, nežli s kněžským posláním, protože ve Starém ani Novém zákoně nejsou zmínky o bohoslužebném uzavírání manželství. Proto ČCE uznávala uzavření manželství na národním výboru (v r. 1983 se jednalo o národní výbory, dnes městské úřady) podle platného zákona.¹⁰⁵

Agenda ČCE rozlišuje čtyři skupiny snoubenců, kteří přicházejí požádat o svatební shromáždění. Za tímto účelem jsou připraveny čtyři formuláře. První skupinou jsou lidé, kteří ve sboru našli svůj domov a aktivně se účastní sborového života. Ti spojují uzavření svého sňatku s vyznáním, že společně s budoucí rodinou budou žít podle Božího slova. V takovém případě se shromáždění účastní celý sbor. (Formulář č. 1.)¹⁰⁶

¹⁰⁴ *Agenda Českobratrské církve evangelické I., r. 1983, s. 172.*

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž.

Druhou skupinu tvoří snoubenci, kteří se aktivně nezapojují do činnosti sboru, ale vyrostli v evangelické tradici a chtějí stvrdit manželskou smlouvu před Bohem. (Formulář č. 2.) O Boží požehnání přicházejí požádat také lidé, kteří nebyli vychováni v křesťanské tradici a žijí na okraji církve. Ani v takovém případě ČCE jim neodmítá požehnání sňatku, ale naopak je přijímá do pastýřské péče. (Formulář č. 3.)¹⁰⁷

Často se stává, že vztah manželů k církvi není stejný, i na tyto případy ČCE pamatuje. Patří-li snoubenci k různým církvím, je třeba člověku, který nepatří k této církvi, vysvětlit evangelické pojetí manželství a připravit ho na takové pojetí sňatku tak, aby sliby a vyznání zodpověděli oba manželé pravdivě. Ve zvláštních případech to platí i pro sňatek křesťana a nekřesťana. (Formuláře 4a a 4b.) Pokud jsou oba snoubenci nepokřtěni, musí svatebnímu shromáždění přecházet katechumenát a křest.¹⁰⁸

V Agendě z roku 1983 se ČCE vyjadřuje také k druhému manželství rozvedených. ČCE zastává přesvědčení, že manželství se podle Boží vůle uzavírá na celý život. (Mt 19,6). Novozákonní svědectví o nerozlučitelnosti manželství (Mt 5,31n, Mk 10,1-12) je chápáno jako protest proti praxi rabínské a helénské, která tvrdě postihovala partnery, proto je čteno jako výstraha pro ty, kteří by chtěli manželství sobecky a lehkovážně zrušit. Jestliže však všechno úsilí o smíření manželství ztroskotá a manželství se rozpadne, pak je důležité hledat naději v Kristově odpouštějící lásce. Proto ve víře v odpuštění hříšníkům uděluje ČCE Boží požehnání rozloučeným, kteří uzavírají nové manželství.¹⁰⁹

Svatební shromáždění v ČCE má několik základních prvků. Požehnání se koná obvykle bezprostředně po uzavření manželství na národním výboru (v r. 1983 se jednalo o národní výbory, dnes městské úřady). Při sňatku aktivních

¹⁰⁷ *Agenda Českobratrské církve evangelické I.*, r. 1983, s. 172-173.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 173.

¹⁰⁹ Tamtéž.

členů církve se shromažďuje sbor, protože se však požehnání nemusí konat ihned po civilním obřadu, je možné ho spojit s nedělní bohoslužbou, protože křesťanské manželství a rodina nejsou cílem samy o sobě, ale mají svůj střed ve společnosti s Kristem a církví. Služba církve při svatebním shromáždění obsahuje tyto prvky:¹¹⁰

1. Modlitby – Poděkování za dar Božího slova, za Kristovu církev a za dar víry. Dále za Boží zaslíbení pro manželství. Za lásku a péči rodičů. Do modlitby před kázáním také vždy patří modlitba za dar Ducha svatého. Modlitby po kázání poté obsahují přímluvy za novomanžele a za rodiny ve sboru.
2. Slyšení Božího slova – Při svatebním shromáždění je příležitost k tomu, aby celý sbor slyšel biblickou zvěst o manželství. S ohledem na současnou krizi manželství je také dobré vyjádřit, že manželé jsou si věrni až do smrti.
3. Vyznání manželů – Manželé před shromážděním přiměřeným způsobem vyznávají svou víru a zavazují se, že budou žít podle Božího slova.
4. Požehnání – Kazatel vyprošuje a tlumočí manželům Boží požehnání. Je to příslib Boží blízkosti manželům v jejich křesťanském životě.¹¹¹

3.1.2.1 Svatební shromáždění (Formulář 1)

Tento formulář se používá pro manžele, kteří ve sboru našli svůj domov a chtějí jako rodina sloužit církvi. Proto má takové svatební shromáždění formu normálních bohoslužeb ve sboru.¹¹²

Svatební shromáždění - Formulář 1
Pozdrav / Introit / Píseň

¹¹⁰ *Agenda Českobratrské církve evangelické I.*, r. 1983, s. 173-174.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž, s. 176.

Modlitba: Děkovná modlitba za Boží milosrdenství, za rodiče, za manžele a za sbor.
I. čtení ze Starého zákona (např. Gn 1,26-31, 2,18-24) / Píseň (např. 366) / II. čtení (např. Ef 5,22-33) / Kázání / Modlitba ke kázání / Píseň (např. EZ 541) ¹¹³
Oslovení manželů: <i>„Bratři a sestry, bratr N. N. a sestra N. N. si přejí, aby Pán Bůh požehnal jejich manželství. Radujeme se z toho, že nehledají smysl svého společného života jen v sobě samých, ale že chtějí i jako manželé patřit do Boží rodiny, být v ní doma a podle svého obdarování v ní sloužit dílu Kristovu – Prosím je, aby předstoupili.“</i> Manželé předstupují před shromážděný sbor.
Vyznání manželů: <i>„Ptám se Vás nyní, milí novomanželé, zda přijímáte jeden druhého jako dar a pomoc od Hospodina. Jestliže tomu tak je, Odpovězte: Ano.</i> Odpověď: Ano. <i>Chcete v oběti Kristově hledat sílu k tomu, abyste byli věrni, odpouštěli si a milovali se, jako i Kristus zamiloval Vás? Jestliže tomu tak je, odpovězte: Ano, s pomocí Boží.</i> Odpověď: Ano, s pomocí Boží. <i>Chcete i jako manželé a rodina stát spolu s námi v službě Kristově, brát na sebe jeho kříž a Kristu se cele oddat? Jestliže tomu tak je, odpovězte: Ano, v síle Ducha svatého.</i> Odpověď: Ano, v síle Ducha svatého.“
Odpověď sboru: Po vyznání manželů se kazatel otáčí na sbor, zda chtějí stát při novomanželech a modlit se za ně, na to sbor odpovídá: Ano.
Modlitba za novomanžele: Za to, aby je Kristus naplňoval svou láskou, požehnal jejich rodině a neopouštěl je v bolesti, trápení a ve chvílích bezradnosti.
Požehnání manželům: Manželé si podají ruce a kazatel položí ruku na ruce manželů se slovy: <i>„Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj – Požehnání svého uděl Vám Hospodin. Spatřujte dobré věci od Pána po všechny dny své. Necht' uzříte děti dětí svých a pokoj</i>

¹¹³ SMOLÍK, Josef, *Evangelický zpěvník*.

<i>nad lidem Božím. Amen. “</i>
Společný zpěv: např. píseň 489 „Tvé požehnání“
Přímluvná modlitba: Shromáždění se přimlouvá za všechna manželství, za všechny rodiny ve sboru, za manželství, která prochází krizí, za opuštěné partnery, za všechny, kteří jdou životem sami a za přítomnost Boží lásky skrze Ježíše Krista.
Modlitba Páně
III. čtení / Požehnání sboru / Píseň (např. 419) ¹¹⁴

3.1.2.2 Svatební shromáždění (Formulář 2)

Tento formulář se používá pro manžele, kteří vyrostli v tradici evangelické církve, ale na životě sboru se aktivně nepodílejí, přesto však chtějí stvrdit svou manželskou smlouvu před Bohem.¹¹⁵

Svatební shromáždění - Formulář 2
Pozdrav (Apoštolské pozdravení) Introit (<i>„Oslavujte Hospodina, neboť je dobrý a na věky trvá milosrdenství jeho. Amen.“</i>) Píseň (103 <i>„Ó dobrořeč, má duše, Bohu svému“</i>)
Modlitba: Děkovná modlitba rodičů, přátel, manželů za lásku ve svých domovech, ve sboru a celého shromáždění za zvěst evangelia.
Modlitba Páně
Bohoslužba slova: I. čtení (Gn 2,18-25), Píseň (434 <i>„Jezu Kriste, Synu Boží“</i>) Kázání (Poselství slova Božího pro křesťanské manželství) Píseň (541 <i>„Jak dobré je žít, Pane, z tvého slova“</i>)

¹¹⁴ *Agenda Českobratrské církve evangelické I.*, r. 1983 s. 176-180.

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 172 a 180.

<p>Slib manželů: <i>„Přijímáte jeden druhého jako pomoc od Hospodina a chcete jako manželé spolu žít podle slyšeného slova Božího? Jestliže tomu tak je, odpovězte: Ano s pomocí Boží“</i>. Odpověď: <i>Ano s pomocí Boží.</i></p> <p><i>„Na potvrzení svého slibu si podejte pravice.“</i> Kazatel položí ruku na pravice manželů se slovy: <i>„Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“</i></p>
<p>Přímluvná modlitba: Za požehnání pro novomanžele.</p>
<p>Požehnání: Manželé vyslechnou požehnání, které zaslibuje slovo Boží všem bohabojným manželům a je obsaženo v Žalmu 128.</p>
<p>Píseň (559 <i>„Ó ujmí ruku moji“</i>)¹¹⁶</p>

3.1.2.3 Svatební shromáždění (Formulář 3)

Tento formulář je určen pro případy, kdy snoubenci nežijí se sborem, nebyli vychováni v křesťanské tradici, žijí spíše na okraji církve, svatebního shromáždění se pak účastní zejména nečlenové církve.¹¹⁷

<p>Svatební shromáždění - Formulář 3</p>
<p>Pozdrav (apoštolský pozdrav)</p>
<p>Úvodní slovo: <i>„Milí přátelé, bratr N. N. a sestra N., rozená N. požádali sbor českobratrské církve evangelické v N. o požehnání pro svůj sňatek. Staršovstvo sboru k požehnání udělilo souhlas.“</i></p>
<p>Oslovení manželů: <i>„Milí novomanželé! Bůh dává manželům své požehnání, to církev vyznává. Toto požehnání však není závislé na pouhém obřadu ani na lesku svatební slavnosti, nýbrž na Bohu samém a na tom, jak vezmete jeho pomoc vážně.“</i></p> <p>Manželství je pro křesťana nejen vážný závazek vůči Bohu, ale předně také radostný dar Boží.</p>

¹¹⁶ *Agenda Českobratrské církve evangelické I.*, r. 1983 s. 180-183.

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 172 a 183.

<p>Vyznání manželů: <i>„Táži se vás tedy, N. a N., zda jste vstoupili do manželství s úmyslem, že si budete věrni až do smrti, že se budete milovat a sloužit si navzájem, odpouštět jeden druhému a své děti radostně přijímat jako dar od Pána Boha. Jestliže tomu tak je, odpovězte: Ano.“</i> Odpověď: „Ano.“</p> <p><i>„Toužíte po Božím požehnání, abyste tento úmysl mohli naplnit? Jestliže tomu tak je, odpovězte: Ano“.</i></p> <p>Odpověď: „Ano.“</p>
<p>Požehnání manželům: Kazatel vyzve oba manžele, aby si podali pravou ruku, a pak vložil na jejich ruce pravici se slovy: <i>„Pán Bůh vám požehnej a buď při vás svou láskou. Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Amen.“</i></p>
<p>Modlitba manželů: Za poznání Boha, jeho Syna Ježíše Krista, Ducha svatého a domov v tomto sboru církve.</p>
<p>Přímluvná modlitba za manžele: Za požehnání pro novomanžele.</p>
<p>Modlitba Páně</p>
<p>Požehnání celému shromáždění ¹¹⁸</p>

3.1.2.4 Svatební shromáždění (Formulář 4a)

Tento formulář se používá při sňatku manželů různého vyznání, sliby a vyznání jsou proto formulovány tak, aby je oba manželé mohli zodpovědět popravdě.¹¹⁹

<p>Svatební shromáždění - Formulář 4a</p>
<p>Pozdrav (Apoštolské pozdravení)</p>
<p>Úvodní slovo: <i>„Milí přátelé, novomanželé N. N. a N., rozená N. požádali sbor českobratrské církve evangelické v N. o požehnání pro svůj sňatek. NN. je členem naší církve, jeho manželka je členkou církve (uveďte se jméno církve). Staršovstvo našeho</i></p>

¹¹⁸ *Agenda Českobratrské církve evangelické I.*, r. 1983, s. 183-186.

¹¹⁹ *Tamtéž*, s. 173 a 186.

<i>sboru dalo k požehnání sňatku souhlas. “</i>
Modlitba: Za Boží lásku.
Čtení a kázání: Slovo Boží pro křesťanské manželství (Ef 3,14-19)
<p>Vyznání manželů: <i>„Na základě biblického učení o manželství, jak je vykládá a jak mu rozumí naše církev, se Vás nyní ptám, zda přijímáte své manželství jako dar a pomoc od Hospodina. Jestliže tomu tak je, odpovězte: Ano. “</i></p> <p>Odpověď: <i>„Ano.“</i></p> <p><i>„Slibujete před Bohem a těmito svědky, že si zachováte věrnost a lásku v dobrém i ve zlém, opření o lásku Kristovu a modlitby jeho lidu? Jestliže tomu tak je, odpovězte: Ano.“</i></p> <p>Odpověď: <i>„Ano.“</i></p> <p><i>„Chcete s pomocí Boží dosvědčovat svým dětem, svým rodinám a ostatním lidem, že nás víra v Ježíše Krista nerozděluje, nýbrž spojuje v nadějném úsilí o jednotu? Jestliže tomu tak je, odpovězte: Chceme s pomocí Boží. “</i></p> <p>Odpověď: <i>„Chceme s pomocí Boží. “</i></p>
<p>Požehnání manželům: Kazatel vyzve oba manžele, aby si podali svou pravou ruku, a pak vloží na jejich ruce pravici se slovy: <i>„Pán Bůh vám požehnej a buď při vás svou láskou. Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Amen. “</i></p>
Modlitba Páně
Přímluvná modlitba: Za požehnání pro novomanžele.
Požehnání shromáždění ¹²⁰

3.1.2.5 Svatební shromáždění (Formulář 4b)

Tento formulář se používá při požehnání sňatku křesťana s nekřesťanem.¹²¹

¹²⁰ *Agenda Českobratrské církve evangelické I.*, r. 1983, s. 186-188.

Svatební shromáždění - Formulář 4b
Pozdrav: (Apoštolské pozdravení)
Modlitba: Za Boží lásku.
<p>Úvodní slovo: „Milí přátelé, novomanželé N. N. a N., rozená N. požádali sbor Českobratrské církve evangelické v N. o požehnání pro svůj sňatek. N. N. je členem naší církve, jeho manželka není členkou křesťanské církve. Staršovstvo sboru dalo k požehnání sňatku svůj souhlas.“</p>
<p>Oslovení manželů: Promluva navazuje na předchozí rozhovor s oběma snoubenci. Křesťanského partnera by měla povzbudit k svědectví slovem i životem, naopak pro manžela, který je nekřesťan, by mělo zaznít povzbudivé pozvání do společenství sboru. Následné „vyznání manželů“ se zařazuje do svatebního shromáždění po zvážení výsledků pastýřského rozhovoru. Z něj totiž může vyplynout vhodnější forma vyznání.</p>
<p>Vyznání manželů: „Na základě biblického učení o manželství, jak je vykládá a jak mu rozumí naše církve, se nyní ptám: (Otázka manželovi, který je křesťan) <i>Chcete podle Božího slova věrně stát při své manželce v dobrém i zlém a pomoc pro pokojné manželství hledat především v Boží odpouštějící lásce, zjevené v Ježíši Kristu? Jestliže tomu tak je, odpovězte: Ano.</i>“</p> <p style="text-align: center;">Odpověď: „Ano.“</p> <p>(Otázka manželovi, který není křesťan): „<i>Chcete věrně stát při svém manželovi v dobrém i zlém a přijímat s porozuměním jeho křesťanskou víru a účast na životě církve? Jestliže tomu tak je, odpovězte: Ano.</i>“</p> <p style="text-align: center;">Odpověď: „Ano.“</p>
<p>Požehnání manželům: Kazatel vyzve oba manžele, aby si podali svou pravou ruku, a pak vloží na jejich ruce pravici se slovy: „<i>Pán Bůh vám požehnej a buď při vás svou láskou. Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj. Amen.</i>“</p>

¹²¹ Agenda Českobratrské církve evangelické I., r. 1983, s. 188.

Přímluvná modlitba: Za požehnání pro novomanžele.
Požehnání shromáždění ¹²²

3.1.3 Komparace agend z r. 1983, 1953 a 1939.

Nejprve bych se chtěl zaměřit na rozdíly v agendách z roku 1953 a 1939. Poté bych chtěl stejným způsobem rozebrat různé formuláře Agendy z roku 1983. Následně bych pak porovnal rozdíly ve všech třech agendách.

3.1.3.1 Komparace formulářů z agend 1953 a 1939.

Nejdůležitějším rozdílem v těchto agendách je pojetí svatebního obřadu <oddavek>. V agendě z roku 1939 jsou oddavky úkonem nábožensko-církevním i státním. Kazatel je totiž v tomto případě nejen zástupce církve, který dává novomanželům církevní požehnání sňatku, ale také uzavírá manželství jako zástupce příslušného státního úřadu. Kazatel proto musí dbát na to, aby byly splněny všechny podmínky, které jsou zákonem žádané pro uzavření manželství, také musí být opatřeny a předloženy všechny doklady, bez kterých nelze manželství uzavřít.¹²³

Naopak v agendě z roku 1953 je tomu stejně jako v agendě z roku 1983. Na půdě církve se udílí pouze církevní požehnání sňatku, které bylo již dříve uzavřeno u příslušného státního úřadu. Duchovní v tomto případě zase musí dbát na to, aby novomanželé přinesli výtah z oddací matriky státu, který poslouží jako důkaz, že sňatek byl skutečně uzavřen.¹²⁴

Oba formuláře začínají pozdravem, který je však rozdílný. V prvním případě kazatel říká: „Pomoc naše budiž ve jménu Páně. Amen.“. V druhém případě zdraví shromáždění „Přátelé v Kristu milí.“. První způsob požehnání

¹²² *Agenda Českobratrské církve evangelické I.*, r. 1983 s. 188-190.

¹²³ *Kniha Modliteb a Služebnosti Českobratrské církve evangelické*, r. 1939, s. 134-135.

¹²⁴ HÁJEK, Viktor, *Kniha Modliteb a Služebnosti Českobratrské církve evangelické*, r. 1953, s. 184.

sňatku <oddavek> pokračuje úvodním slovem, ve kterém farář oznamuje, že tito manželé <snoubenci>, žádají o požehnání manželskému svazku <vstup do manželského svazku>. Po něm následuje zkrácená bohoslužba slova, která má 1. čtení a kázání.

Druhý způsob požehnání sňatku <oddavek> po pozdravu pokračuje oslovením manželů <snoubenců>, kdy kazatel vyjmenuje vše, co je zapotřebí pro to, aby bylo manželství pramenem radosti a štěstí. Oba způsoby poté pokračují sliby manželů, které mají podobnou strukturu, avšak s drobnými odlišnostmi.

Kazatel se v prvním případě nejprve zeptá, zda manželé <snoubenci> společně žádají o potvrzení, a také zda se ze svobodné vůle vzali <berou>. Pokud odpoví na obě otázky ano, tak si manželé podají navzájem ruce a promluví k sobě navzájem manželskými sliby, ve kterých si jeden druhého berou za manžele. Po slibech v prvním případě následují děkovné modlitby a až pak nastává požehnání manželů a výměna prstenů, takový prsten je darem k dokázání pravé lásky a památka na to, že musí zachovávat slib manželský. V prvním případě požehnání sňatku <oddavky> končí přímluvnou modlitbou za novomanžele a všechna křesťanská manželství.

V druhém případě se kazatel ještě před manželskými sliby zeptá, zda budou oba novomanželé <snoubenci> zachovávat povinnosti manželů, a také zda společně žádají o to, aby mohli svůj slib před obličejem Božím a přítomnosti všech shromážděných potvrdit. Pokud jsou odpovědi kladné, následují manželské sliby a manželé si tak slibují, že si berou jeden druhého za pravoplatné manžele až do smrti. Následuje požehnání manželům, kdy kazatel vloží ruku na ruce manželů a vyprošuje novomanželům Boží požehnání. Ve druhém případě však nenásleduje výměna prstenů, ale pouze děkovné modlitby, kterými celé požehnání sňatku <oddavky> končí.

3.1.3.2 Komparace formulářů z Agendy 1983.

Formulář č. 1 se vztahuje k manželům, kteří jsou aktivními členy církve, svatební obřad má proto formu bohoslužby slova, a proto je také nejobsáhlejší, pokud se podíváme na četnost liturgických úkonů. Jako jediný formulář obsahuje odpověď sboru, který slibuje, že bude stát při novomanželích a bude se za ně modlit. Také zde nechybí společný zpěv, který následuje po požehnání manželům.

Tomuto pojetí svatebního obřadu, se nejvíce přibližuje Formulář č. 2, který je určen pro manžele, jež byli vychováni v tradici Českobratrské církve evangelické. Přesto je však s porovnání s předchozím formulářem toto shromáždění kratší a formulář je jinak strukturován.

Oba formuláře začínají pozdravem, introitem a písní, následují modlitby před kázáním a bohoslužba slova. Rozdíly začínají tím, že v prvním případě je Modlitba Páně zařazena na konec svatebního shromáždění, kdežto v tomto druhém případě následuje hned za modlitbou před kázáním.

Také bohoslužba slova v tomto případě má jinou podobu, je vynecháno II. čtení a modlitba ke kázání. Dále v druhém případě chybí oslovení manželů a místo vyznání manželů je zde slib manželů, který má podobný charakter jako v prvním případě, přesto je formulován trochu jinak. Také jako jediný formulář neobsahuje v poslední liturgické části požehnání sboru či shromáždění, ale je zakončen písní.

Přesto jsou si z liturgického hlediska tyto dva formuláře nejvíce podobné a dal bych je do jedné skupiny, protože Formulář č. 3 a Formuláře č. 4a a č. 4b, jsou z pohledu liturgického téměř totožné a liší se jen drobnými detaily.

Všechny tři formuláře začínají apoštolským pozdravem. Drobným rozdílem je, že po pozdravu Formulář č. 3 a Formulář č. 4a pokračuje úvodním slovem, ve kterém farář všechny přítomné informuje o tom, že novomanželé

požádali o požehnání staršovstvo sboru a to jim udělilo souhlas. Formulář č. 4b po pozdravu pokračuje modlitbou „za Boží lásku“ a úvodní slovo následuje po něm. Formulář č. 3 tuto modlitbu neobsahuje a Formulář č. 4a ji koná po úvodním slově.

Formulář č. 3 a č. 4b potom pokračuje oslovením manželů, ve kterém farář mluví o tom, že Bůh dává novomanželům své požehnání. Formulář č. 4b je specifický tím, že oslovení manželů a následné vyznání jejich manželských slibů je závislé na předchozím rozhovoru faráře s oběma snoubenci a po zvážení výsledků pastýřského rozhovoru se farář může rozhodnout pro jinou a vhodnější formu vyznání.

Formulář č. 4a pokračuje po Modlitbě „za Boží lásku“ čtením a kázáním (Ef 3, 14-19). Až poté následuje vyznání manželů, které má v každém formuláři trochu jinou podobu podle toho, komu je svatební formulář určen. Formulář č. 3 je určen manželům, kteří nebyli vychováni v křesťanské tradici a žijí spíše na okraji církve, proto je jejich slib stejný a zaměřuje se na to, zda chtějí společně žít v manželství, které je darem od Pána Boha.

Formulář č. 4a je určen pro novomanžele, kteří pocházejí z různých církví, proto se manželský slib zaměřuje na to, zda manželé přijímají dar manželství od Hospodina tak, jak mu rozumí Českobratrská církev evangelická, a zda budou dosvědčovat, že víra v Ježíše Krista spojuje v úsilí o jednotu.

Formulář č. 4b se používá při sňatku křesťana s nekřesťanem, a proto se tomu věnuje i manželský slib, který klade zvláště otázku manželovi, který je křesťan, zda bude podle Božího slova věrně stát při své manželce. Manžel, který je nekřesťan, slibuje, že bude přijímat s porozuměním křesťanskou víru svého manžela.

Po vyznáních následuje požehnání manželů, které má totožnou formu. Následuje přímluvná modlitba pro novomanžele, pouze ve Formuláři č. 4a ještě

před ní následuje modlitba Páně, všechny tři formuláře potom končí požehnáním shromáždění.

3.1.3.3 Komparace pojetí svatebního obřadu v agendách 1983, 1953 a 1939.

Pokud se podíváme na samotné pojetí manželství, tak všechny tři agendy ho nepovažují za svátost. Rozdíl je v důrazu tohoto pojetí, jelikož agendy z roku 1953 a 1939 se přímo vymezují ve svém pojetí proti katolické církvi, proto také tyto agendy nabádají své sbory k tomu, aby nedocházelo k smíšeným sňatkům. Kdežto Agenda z roku 1983 se k tomuto tématu vůbec nevyjadřuje, dokonce Formulář č. 4a je přímo určen pro manžele, kteří pocházejí z různých církví.

Dalo by se tedy říci, že v tomto pohledu je novější agenda tolerantnější vůči jinému vyznání. Stejně tak v této agendě najdeme vyjádření k druhému manželství rozvedených, kdy ČCE uděluje požehnání rozloučeným, pokud uzavírají nové manželství, za předpokladu, že všechno úsilí o smíření ztroskotá a první manželství se rozpadne. Odkazuje tak na naději v Kristovu odpouštějící lásku.

O druhém manželství rozvedených starší agendy nemluví, naopak v nich je Jubilejní památka oddavek, která v Agendě z roku 1983 chybí. Tento obřad je určen pro manžele, kteří spolu jsou již pětadvacet či padesát let a chtějí obnovit své požehnání před milosrdným a všemohoucím Bohem.

Dalším důležitým rozdílem v těchto třech agendách je pojetí svatebního obřadu. Zatímco v agendě z roku 1983 a 1953 kněz uděluje pouze požehnání sňatku, v agendě z roku 1939 sňatek také uzavírá, proto v této agendě místo výraz manželé nacházíme výraz snoubenci.

Tím se dostávám k samotnému pojetí různých typů svatebního obřadu těchto agend. Zatímco Agenda z r. 1983 má jasně definované, pro koho je ten

který obřad určen, v agendách starších tato informace chybí. Zde jsou pouze dva způsoby, avšak je nespecifikováno, pro jaké partnery. Podle Agendy z roku 1983 by mělo svatební shromáždění obsahovat tyto základní liturgické prvky: modlitby, slyšení Božího slova, vyznání manželů a požehnání.

Proto je zajímavé, že všechny tyto 4 prvky nenacházíme ve všech formulářích této agendy, konkrétně slyšení Božího slova (chápeme-li je jako kázání na základě biblického textu) chybí ve Formulářích č. 3 a 4b, částečně a ve zkrácené formě jej pak nacházíme ve Formulářích č. 2 a č. 4a. Stejně tak ve starších agendách nacházíme slyšení Božího slova pouze v prvním způsobu, a to také ve zkrácené formě, ve druhém případě potom úplně chybí. Z toho by se dalo vyhodnotit, že svatební obřad se liší od běžné bohoslužby a kompletní bohoslužba se používá pouze u aktivních věřících, při účasti celého sboru.

Stejně tak je tomu u modliteb. Všechny modlitby tak, jak navrhuje Agenda z r. 1983, obsahuje pouze Formulář č. 1. Téměř ve všech formulářích kromě Formuláře č. 4b pak najdeme Modlitbu Páně a ve všech formulářích najdeme přímluvnou modlitbu za novomanžele, stejně tak je tomu i v prvním případě ve starších agendách, ovšem ve druhém případě nacházíme pouze děkonné modlitby.

Ovšem ve všech typech svatebních obřadů všech tří agend najdeme vyznání (sliby) manželů a požehnání. Ačkoliv jsou formulovány různě, podle toho, pro koho jsou určeny, je to jednotící prvek, který spojuje všechny agendy, a z tohoto úhlu pohledu tedy můžeme říci, že je to z liturgického pohledu základní kámen svatebního obřadu tak, jak jej pojímá Českobratrská církev evangelická.

Určitou zajímavostí, která se nachází pouze ve starších agendách a konkrétně v prvním způsobu požehnání sňatku (oddavek), je výměna prstenů. Tento vzájemný dar symbolizuje pravou lásku a zároveň manželé zavazuje

k zachování slibu manželského. V Agendě z roku 1983 žádný takový liturgický prvek nenajdeme.

Pokud bych měl své srovnání těchto tří agend shrnout s tím, jak se svatební obřady v Českobratrské církvi evangelické změnily, tak bych poukázal na tolerantnější přístup k různým skupinám snoubenců, kteří chtějí uzavřít sňatek v této církvi. Nejvíce je to potom patrné u pohledu na smíšené sňatky, konkrétně na partnery, kdy jeden je římský katolík. V roce 1939 agenda vnímá takový sňatek za zradu církve, v agendě z roku 1953 je postoj podobný s tím, že agenda nabádá k tomu, aby k nim nedocházelo, kdežto v Agendě z roku 1983 může katolík dostat v ČCE požehnání k sňatku, ve snaze o sjednocení v Kristově lásce.

V tom můžeme vidět druhý důležitý prvek vývoje svatebních rituálů, a to konkrétně jejich pestrost a mnohost pojetí, která se od dvou poměrně krátkých způsobů požehnání sňatku (oddavek) ve starších agendách vyvinula v pět formulářů, které z liturgického hlediska přiměřeně pomáhají novomanželům dojít k požehnání sňatku před tváří Boží.

3.2 Podoba svatebních obřadů ČCE v současnosti

Po roce 1989 se situace ohledně církevních sňatků změnila díky novele zákona o rodině z roku 1992. Registrované církve mohly nově uzavírat sňatky, a to vyvolalo v ČCE potřebu tvorby nových formulářů.

V české společnosti v posledních desetiletích také dochází k proměně pohledu na manželství. Častými úskalími, kterým musí ČCE v manželské otázce čelit, jsou vysoká rozvodovost, odkládání vstupu do manželství do stále pozdějšího věku, nesezdaná soužití či rozpady farářských manželství.¹²⁵

To vedlo ČCE k tomu, aby se na svých každoročních synodech zabývala otázkou manželství. Pro tyto potřeby vypracovaly komise ČCE

¹²⁵ *Manželství rodina a jejich úskalí*, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 16-17.

několik dokumentů, ze kterých budu v této kapitole vycházet. Jako první byla připravena brožura *Manželství: jeho podoba, proměny a pastorační problémy v evangelické perspektivě* z roku 2007, na kterou přímo navazuje oficiální dokument ze synodu z roku 2007 *Manželství, rodina a jejich úskalí*. V roce 2008 vyšel dokument pod názvem *Českobratrská církev evangelická... průvodce čili baedeker*, který mimo jiné nastiňuje také současný pohled na svatbu v ČCE. Tyto dokumenty připravily půdu pro vytvoření nových liturgických formulářů, které jsou v podstatě jakýmsi završením celé debaty o manželství v ČCE. K jejich oficiálnímu přijetí došlo na synodu v roce 2010 v dokumentu *Svatební shromáždění v ČCE*.

Z uvedených dokumentů budu v této podkapitole vycházet proto, abych představil pohled na manželství na základě nejnovějších materiálů ČCE k tématu manželství.

Manželstvím se rozumí trvalé společenství muže a ženy, které je uzavřeno svobodným a úplným souhlasným prohlášením snoubenců. Takové prohlášení, musí být učiněno buď před matričním úřadem nebo před orgánem církve či jiné náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem. Prohlášení snoubenců je veřejné a slavnostní v přítomnosti dvou svědků. Tak se na uzavření manželství dívá zákon č. 91/1998 Sb.¹²⁶

Českobratrská církev evangelická chápe manželství jako dobrý boží řád. Snoubenci uzavírají svůj sňatek na základě svého rozhodnutí sdílet společně život v lásce a věrnosti, navzájem se respektovat, tolerovat a pomáhat nést těžkosti života. Takové rozhodnutí pak snoubenci před Bohem a před druhými vyjádří ve svém svatebním slibu. Svatební slib a požehnání manželství tvoří jádro svatebního obřadu v ČCE.¹²⁷

¹²⁶ MACEK, Ondřej, *Českobratrská církev evangelická... průvodce čili baedeker*, s. 99.

¹²⁷ Tamtéž.

Církevní svatbě obvykle předchází předsvatební příprava, které je v současných materiálech ČCE ke svatbě věnována poměrně velká pozornost. V ČCE se obvykle nechává obsah přípravy na odpovědném zvážení oddávajícího. Náplní předsvatebních rozhovorů jsou osobní setkání, která se týkají obecných otázek kolem manželství a průběhu svatební bohoslužby, na níž se mohou snoubenci i svatební hosté aktivně podílet. Zejména pak při výběru písní, hudby, biblických čtení, textu pro kázání, formulace svatebních slibů a dalších aspektů obřadu, kterými jsou například: příchod, odchod, stání, sezení, klečení, květinová výzdoba, gratulace atd.¹²⁸

Vstup do manželství je pro snoubence výraznou změnou v životě. Předsvatební rozhovory jsou proto pro páry, které přicházejí požádat o sňatek v kostele, příležitostí k rozhovoru s farářem, osobně a lidsky se poznat. Svatební obřad, který je pro oddávajícího běžnou kauzální záležitostí, pak dostává osobnější povahu. Stejně tak řada párů nevyrostla v církevním prostředí, předsvatební rozhovory proto otvírají prostor pro otázky víry a pastýřské doprovázení.¹²⁹

Jak už bylo zmíněno, nejdůležitějšími částmi svatebního obřadu je složení svatebního slibu a požehnání manželství. Do rozhodnutí o tom, jak bude vzájemný slib vypadat, se promítá to, co je pro novomanžele důležité na jejich vztahu. Společný rozhovor s farářem může pomoci snoubencům vybrat konkrétní slib tak, aby byl upřímný pro oba partnery. Svatební slib lze společně číst a probrat jednotlivé části a hovořit o tom, jak se do slibu promítají důrazy jednotlivých biblických oddílů. Je třeba se také domluvit, zda budou slib znát nazpaměť nebo stvrdí jednotlivé části slibu slovem ano, případně zda jednotlivé části budou opakovat po předčitateli.¹³⁰

¹²⁸ LANDOVÁ, Tabita, *O církvi: Svatba*, s. 12.

¹²⁹ *Manželství*, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, s. 34.

¹³⁰ Tamtéž.

Přestože je každé bohoslužebné shromáždění jedinečné, stejně jako každý svatební obřad, tak je v Českobratrské církvi evangelické dána určitá struktura svatebního obřadu, která zahrnuje: modlitby, čtení Písma, zvěstování slova Božího (kázání), samotný akt oddání a požehnání.¹³¹ V rámci svatebního shromáždění se pak odehrávají dva klíčové akty. Nejprve farář, který je držitelem platného osvědčení o způsobilosti k ordinované službě, vede právní akt uzavření sňatku, při němž snoubenci veřejně a před svědky vyjadřují svobodné rozhodnutí vstoupit do manželství. Poté se koná náboženský akt, jehož hlavním smyslem je příslib požehnání novomanželům a přímluvná modlitba za ně. V tomto konkrétním aktu se dvěma lidem zvěstuje Boží požehnání, které je odkazuje na jiný zdroj sil, než mají v sobě samých.¹³²

Vstup do manželství se podobá abrahámovskému vykročení do neznáma. Ačkoliv mají novomanželé představu o tom, jak by jejich společná cesta měla vypadat, skutečný život píše docela jiné příběhy. O jednu jistotu se však novomanželé mohou opřít, a tím je zaslíbení požehnání. Boží požehnání pro konkrétní vztah je nezrušitelné. Ve chvílích, kdy se jich zmocňují pochybnosti o sobě samém, o partnerovi, o vzájemném vztahu, se k němu mohou obracet jako k prameni síly a naděje. Požehnání je veřejný a sociální akt, který přesahuje oba manžele a otevírá jejich manželství druhým lidem. Požehnané manželství totiž neslouží jen sobě samému, nýbrž se požehnaní stávají požehnaním i pro své okolí.¹³³

Samotné svatební shromáždění se obvykle koná ve sboru, kterého jsou oba snoubenci případně alespoň jeden z nich členem. V jiném sboru se může konat s vědomím příslušných staršovstev. Svatební obřad se obvykle koná v kostele či modlitebně, členové Českobratrské církve evangelické však věří, že Bůh je přítomen ve shromáždění věřících kdekoliv, a tak je možné uzavřít

¹³¹ MACEK, Ondřej, *Českobratrská církev evangelická... průvodce čili baedeker*, s. 99.

¹³² LANDOVÁ, Tabita, *O církvi: Svatba*, s. 10.

¹³³ Tamtéž, s. 10.

sňatek i mimo chrámový prostor, na jiném vhodném místě pro svatbu. Svatební shromáždění se může konat kterýkoliv den včetně neděle, kdy jej pak lze zařadit do nedělní bohoslužby.¹³⁴

Snoubenci, kteří se rozhodli pro církevní sňatek, si na matričním úřadě musí vyzvednout a vyplnit příslušné formuláře (Dotazník k uzavření manželství a Žádost o vydání osvědčení). Na základě vyplněných dokumentů vydá matriční úřad v místě konání sňatku Osvědčení, které potvrzuje, že snoubenci splnili všechny požadavky zákona a mohou uzavřít církevní sňatek. Po uzavření sňatku je církev povinna doručit protokol o uzavření manželství matričnímu úřadu a ten pak vydá Oddací list.¹³⁵

Pokud novomanželé uzavřeli občanský sňatek před veřejnou správou, může po něm následovat požehnání manželství v kostele. Takové požehnání pak není spojeno s právními náležitostmi. Pro sňatek, který je uzavřen v ČCE, není podmínkou, aby snoubenci byli členy ČCE či jiné křesťanské církve. Se souhlasem staršovstva je možné svatební bohoslužbou posloužit i těm, kteří nejsou členy církve, ale upřímně touží po Božím požehnání. Stejně tak je možné v ČCE požehnat manželství rozvedených lidí ve světle odpuštění a možnosti nového začátku.¹³⁶

Českobratrská církev evangelická si v posledních desetiletích stále více uvědomuje důležitost požehnání, kterého se dostává věřícím při bohoslužbách, ale i při dalších životních příležitostech. Protože v Agendě ČCE chybí vhodné řady pro žehnání jubilatům (výročí svatby) i těm, kdo touží po obnově manželského slibu v bohoslužebném společenství, doporučila komise ČCE, která připravila dokument *Manželství, rodina a jejich úskalí*, dát podnět pro doplnění této Agendy o bohoslužebné řady obnovy manželského slibu.¹³⁷

¹³⁴ MACEK, Ondřej, *Českobratrská církev evangelická... průvodce čili baedeker*, s. 99.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž, s. 100.

¹³⁷ *Manželství, rodina a jejich úskalí*, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 18.

Odkázala přitom na předchozí agendy, ve kterých památku jubileí můžeme najít.

Zvláštní kapitolu svatebního obřadu tvoří smíšené manželství, tedy svazek partnerů různého křesťanského vyznání. Takové manželství má svá specifika a úskalí. Asi nejproblematictější z konfesního a liturgického hlediska je konání tzv. ekumenického svatebního obřadu, tedy uzavírání svazku evangelíka a katolíka, kterému se budu věnovat samostatně ve 4. kapitole.

3.2.1. Formuláře pro svatební shromáždění ze synodu ČCE r. 2010.

Českobratrská církev evangelická se v roce 2010 rozhodla doplnit I. díl Agendy v části V., která se týká svatebních shromáždění tak, aby nové formuláře zahrnovaly prohlášení o uzavření manželství. Synodní rada ČCE proto na svém 3. zasedání uložila Poradnímu odboru liturgickému, aby do 4. zasedání navrhl doplnění agendy pro svatební shromáždění. Stejně tak uložila Synodní rada Poradnímu odboru organizačnímu vypracování pokynů pro konání svatebního shromáždění v ČCE a případné změny církevních řádů. Vznikl tedy dokument *Svatební shromáždění v ČCE*, který byl přijat na 4. zasedání synodu v roce 2010. Tento dokument obsahuje čtyři formuláře pro svatební shromáždění, návrh změny Řádu sborového života a úpravu uzavírání sňatku z hlediska řádů ČCE a českého právního řádu.¹³⁸

3.2.1.1. Uzavření manželství a požehnání manželství - odděleně (Formulář 1)

První formulář, v návaznosti na zvyklosti doložené tradicí ČCE, odděluje samotný akt uzavření manželství s právní platností od svatebního požehnání pro novomanžele. Obojí může v rámci jednoho svatebního shromáždění

¹³⁸ *Svatební shromáždění v ČCE*, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 1.

vykonat tentýž ordinovaný kazatel. Pro požehnání manželství již uzavřeného je také možné po patřičné úpravě použít i kterýkoliv formulář z Agendy ČCE I.¹³⁹

Tento formulář je tedy rozdělen na dva samostatné celky, které jsem pojmenoval jako část 1. a 2. - Uzavření manželství a požehnání sňatku. Pokud se ve všech těchto formulářích objeví velké písmeno (S), tak se jedná o označení pro odpověď shromáždění. Znaménko (*) poté značí části, které je možné doplnit či vypustit.¹⁴⁰

Uzavření manželství a požehnání manželství (odděleně) – Formulář 1
1. část: Uzavření manželství
Vstupní hudba
Privítání
Uzavření manželství: <i>(*) „Snoubenci prohlásili, že jim nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství...“</i> nebo <i>(*) „Snoubenci splnili všechny náležitosti, které vyžaduje právní řád této země pro uzavření manželství.“</i> <i>Milá X, milý Y, prosím vás tedy nyní, abyste odpověděli na následující otázky: Ptám se tě, X, zda dobrovolně vstupuješ do manželství se zde přítomným Y a zda máš úmysl v tomto manželském svazku, pokud je na tobě, setrvat až do smrti. Je-li tomu tak, odpověz: Ano.</i> <i>Ptám se tě, Y, zda dobrovolně vstupuješ do manželství se zde přítomnou X a zda máš úmysl v tomto manželském svazku, pokud je na tobě, setrvat až do smrti. Je-li tomu tak, odpověz: Ano.</i>

¹³⁹ *Svatební shromáždění v ČCE, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 1.*

¹⁴⁰ *Tamtéž.*

<i>Ptám se nyní vás, svědků tohoto obřadu: Slyšeli jste vyjádření snoubenců, na jehož základě je toto manželství uzavřeno? Je-li tomu tak, odpovězte: Ano. “</i>
(*) Prohlášení
(*) Prsteny
(*) Podpisy
(*) Polibek
Hudba / společná píseň
II. část: Požehnání sňatku:
<i>„Všichni jsme byli svědky, že sestra X a bratr Y uzavřeli manželství. V tomto shromáždění chceme také společně slyšet svědectví o zaslíbení a požehnání manželství, jak je z poselství Písma svatého vyjadřuje křesťanská tradice, a modlit se za manželství X a Y. “</i>
Modlitba: Poděkování za novomanžele a prosbu o slyšení Božího slova.
Čtení
Kázání
Vyznání manželů: <i>„Milá X, milý Y, předstupte ještě jednou a poslyšte tuto otázku: Chcete jeden druhého a své manželství přijímat jako vzácný Boží dar a jste ochotni z tohoto přijatého daru ochotně rozdávat všem, kteří budou potřebovat vaši lásku a náklonnost? Je-li tomu tak, odpovězte každý sám za sebe: Ano. “</i>
Požehnání: <i>„Podejte si ruce. Pán Bůh vám žehnej a buď při vás svou láskou. I kdyby ustoupily hory a pohnuly se pahorky, moje milosrdenství od tebe neustoupí a smlouva mého pokoje se nepohne, praví Hospodin, tvůj slitovník. “</i>
Modlitba za manžele: Za požehnání pro novomanžele.
(S) Modlitba Páně
Požehnání: <i>„Požehnání všemohoucího Boha, Otce, Syna a Ducha svatého ať na nás</i>

<p><i>všechny sestoupí a zůstává s námi v příštích dnech a letech, které nám ještě budou dopřány.</i></p> <p><i>S: Amen. “</i></p>
Hudba / společná píseň
(*) Gratulace ¹⁴¹

3.2.1.2 Uzavření manželství s požehnáním (Formulář 2)

Tento formulář se používá při uzavření manželství i s jeho požehnáním v jednom celku bohoslužebného shromáždění.¹⁴²

Uzavření manželství s požehnáním – Formulář 2
Hudba / společná píseň
Vstup
<p>Pozdrav: <i>„Milost našeho Pána Ježíše Krista a láska Boží a společenství Ducha svatého s vámi se všemi.</i></p> <p><i>(*S): I s tebou. “</i></p>
(*) Přivítání
<p>Modlitba: Děkováná modlitba za vzájemnou lásku snoubenců a rozhodnutí spojit svoje životy v jedno.</p>
Čtení
Hudba / Společná píseň
Kázání
Hudba / Společná píseň
Uzavření manželství:

¹⁴¹ *Svatební shromáždění v ČCE, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 3.*

¹⁴² *Tamtéž.*

(*) „*Snoubenci prohlásili, že jim nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství [...]“*

nebo:

(*) „*Snoubenci splnili všechny náležitosti, které vyžaduje právní řád této země pro uzavření manželství.*

Milá X a milý Y, odpovězte nyní na tyto otázky: X, vstupuješ dobrovolně do manželství s Y? Nevěsta: „Ano.“

„Y, vstupuješ dobrovolně do manželství s X? Ženich: „Ano.“

„Ptám se nyní vás, svědků tohoto obřadu: Slyšeli jste vyjádření snoubenců, na jehož základě je toto manželství uzavřeno? Je-li tomu tak, odpovězte: Ano.“

*Manželský slib: Manželský slib lze formulovat jako otázky a odpovědi nebo jako vzájemné vyznání snoubenců: „ X, slibuješ, že budeš svému manželovi zachovávat lásku, úctu a věrnost a že s ním poneseš dobré i zlé po všechny své dny?“ Nevěsta: „Slibuji (*s pomocí Boží)“.*

*„ Y, slibuješ, že budeš své manželce zachovávat lásku, úctu a věrnost a že s ní poneseš dobré i zlé po všechny své dny?“ Ženich: „Slibuji (*s pomocí Boží)“.*

nebo:

„Já, X, odevzdávám se tobě, Y, a přijímám tě za svého manžela. Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost a že s tebou ponesu všechno dobré a zlé až do smrti. K tomu ať mi dopomáhá Bůh.

Já, Y, odevzdávám se tobě, X, a přijímám tě za svou manželku. [...]“

(*) Prohlášení

Požehnání novomanželům: Kazatel s rukama vloženýma nad hlavy či sepjaté ruce manželů: „Ať Bůh ve své dobrotě upevní váš slib a naplní vás svým požehnáním. Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“

(*) Prsteny

(*) Polibek
(*) Podpisy
Přímluvná modlitba: Za novomanžele a za znamení lásky v Kristu Ježíši.
Modlitba Páně
(*) Hudba / společná píseň
Požehnání: <i>„Sám pak náš Pán Ježíš Kristus a Bůh, náš Otec, který si nás zamiloval a ze své milosti nám dal věčné potěšení a dobrou naději, nechť povzbudí vaše srdce a dá vám sílu ke každému dobrému činu i slovu.</i>
(*)S): Amen.“
(*) Hudba / Společná píseň
(*) Gratulace ¹⁴³

3.2.1.3 Uzavření a požehnání sňatku mezi členy katolické a evangelické církve za účasti duchovních obou církví – (Formulář 3)

Pokud byla udělena licence, která je z hlediska římskokatolické církve nutná pro uzavření takového manželství, a pak, pokud si samotní snoubenci přejí, aby bylo manželství uzavřeno za přítomnosti duchovních obou církví, je takový liturgický průběh sňatku možný ve dvou variantách.¹⁴⁴

Nebyl-li udělen dispens od kanonické formy, je nutné, aby souhlas snoubenců vyžádal a přijal katolický duchovní. Evangelický duchovní může v tomto případě provádět ostatní liturgické úkony. Byl-li udělen dispens, tak se mohou oba duchovní svobodně rozhodnout, jak si mezi sebou jednotlivé

¹⁴³ *Svatební shromáždění v ČCE*, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 5.

¹⁴⁴ Tamtéž.

liturgické úkony rozdělí. Nezbytná je v obou případech přítomnost svědků, nikoli jejich církevní příslušnost.¹⁴⁵

A/B – Písmena A a B označují duchovního jedné či druhé církve, kteří se mohou volně střídát. V případě úvodního pozdravu je však logické, aby vítal duchovní „domácí“. Závěrečné požehnání v tom případě může vyslovit buď opět „domácí“ duchovní nebo je mohou recitovat i společně. Aby každý z účinkujících duchovních vyřkl „své“ požehnání, považují autoři formuláře za nevhodné.¹⁴⁶

Uzavření a požehnání sňatku mezi členy katolické a evangelické církve za účasti duchovních obou církví – Formulář 3
Vstupní hudba
Pozdrav: A/B: <i>„Milost našeho Pána Ježíše Krista a láska Boží a společenství Ducha svatého buď s vámi se všemi.“</i> S: <i>I s tebou.“</i>
Úvod: A: <i>„Bratr X z římskokatolické církve a sestra Y z církve evangelické (nebo naopak) se rozhodli uzavřít manželství. Věří, že se k tomuto jejich rozhodnutí přizná všemohoucí Bůh a jejich manželství udělí své požehnání. Shromáždili jsme se zde proto, abychom o to prosili.“</i> B: <i>“Doufají také, že obě církve, ke kterým patří, budou jejich cestu manželstvím doprovázet svou podporou a modlitbou. Shromáždili jsme se zde proto, abychom je o tom ujistili.“</i>
Modlitba: Za dary od Hospodina, lásku rodičů a vliv přátel. Za posvěcení manželského svazku.
Hudba / Společná píseň
Čtení z Písma

¹⁴⁵ *Svatební shromáždění v ČCE, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 5.*

¹⁴⁶ *Tamtéž.*

Promluva / kázání
Hudba / společná píseň
<p>Uzavření manželství: A/B „Nyní mají své manželství uzavřít přítomní X a Y. Spolu s nimi jsou tu svědkové (jména). (*) X a Y, všechny náležitosti, které vyžaduje právní řád této země pro uzavření manželství, jste splnili.</p> <p>Ptám se tě, X, zda dobrovolně vstupuješ do manželství se zde přítomným Y a zda máš úmysl v tomto manželském svazku, pokud je na tobě, setrvat až do smrti. Je-li tomu tak, odpověz: Ano, s pomocí Boží.</p> <p>Ptám se tě, Y, zda dobrovolně vstupuješ do manželství se zde přítomnou X a zda máš úmysl v tomto manželském svazku, pokud je na tobě, setrvat až do smrti. Je-li tomu tak, odpověz: Ano, s pomocí Boží.“</p> <p>Katolický duchovní může zvolit jinou formulaci podle předpisů své církve.</p> <p>„Ptám se vás, svědků tohoto obřadu: Slyšeli jste vyjádření snoubenců, na jehož základě je toto manželství uzavřeno? Je-li tomu tak, odpovězte: Ano.“</p>
(*) Prohlášení
Požehnání: A+B s rukama vloženýma nad hlavy či sepjaté ruce manželů: „Ať Bůh ve své dobrotě upevní váš slib a naplní vás svým požehnáním. Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“
(*) Prsteny
(*) Podpisy
(*) Polibek
Hudba / společná píseň
Přímluvná modlitba: Za požehnání pro novomanžele.
(S) Modlitba Páně
Požehnání: A/B nebo A+B: „Požehnání všemohoucího Boha, Otce, Syna a Ducha

<i>svatého, nechť na nás sestoupí a provází nás do příštích dnů. “</i>
Hudba / Společná Píseň
(*) Gratulace ¹⁴⁷

3.2.1.4 Uzavření manželství s požehnáním – jeden nebo oba snoubenci nejsou členy církve (Formulář 4)

Se souhlasem staršovstva je možné sloužit svatební bohoslužbu i těm, kteří nejsou členy církve, „pokud je u nich rozpoznatelná touha po Božím požehnání“. Pokud jeden nebo oba snoubenci nejsou praktikující křesťané, je důležité během předsvatební přípravy hovořit o tom, co pro ně znamená uzavřít manželství v bohoslužebném shromáždění, a spolu se snoubenci také formulovat svatební vyznání tak, aby je mohli svobodně vyslovit. Pokud by se jednalo o bohoslužbu s požehnáním manželství, které bylo již dříve uzavřeno na státním úřadě, vynechá se v takovém případě část s uzavřením manželství.¹⁴⁸

Uzavření manželství s požehnáním – Jeden nebo oba snoubenci nejsou členy církve – Formulář 4
Vstupní hudba
Příchod snoubenců
Pozdrav: <i>„Milost vám a pokoj od Boha Otce našeho i Pána Ježíše Krista.</i> <i>(*S): Amen.</i> <i>Vítám vás všechny v tomto svatebním shromáždění, kde se chceme radovat spolu s X a Y a prosit o Boží požehnání pro jejich společný život. “</i>
Vstupní slovo: <i>„Nejprve vzdejme díky Pánu Bohu: Dobrořeč, má duše, Hospodinu,</i>

¹⁴⁷ *Svatební shromáždění v ČCE, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 7.*

¹⁴⁸ *Tamtéž, s. 8.*

<i>celé nitro mé, jeho svatému jménu! Dobrořeč, má duše, Hospodinu, nezapomínej na žádné jeho dobrodiní. “</i>
Hudba / společná píseň
Modlitba: Děkovná modlitba za Boží lásku a pomoc Ducha svatého.
Čtení
Hudba / společná píseň
Kázání
Hudba / Společná píseň
<p>Uzavření manželství: <i>„X a Y požádali v našem sboru o uzavření manželství / o požehnání manželství uzavřeného (kdy a kde). Spolu s nimi jsou tady i svědci (jména). X a Y, radujeme se spolu s vámi, že smysl svého společného života nehledáte jen v sobě samých, ve svých silách a schopnostech, ale že svoji budoucnost vkládáte do Božích rukou. Prosím vás, abyste i se svědky předstoupili před stůl Páně. Všechny náležitosti, které vyžaduje právní řád této země pro uzavření manželství, jste splnili.</i></p> <p><i>Prosím vás, abyste nyní odpověděli na tyto otázky: X, vstupuješ dobrovolně do manželství s Y? Je-li tomu tak, odpověz prosím: Ano.</i></p> <p><i>Y, vstupuješ dobrovolně do manželství s X? Je-li tomu tak, odpověz prosím: Ano. “</i></p> <p>Pokud se při svatebním shromáždění neuzavírá manželství, ale jde o požehnání manželství uzavřeného na úřadě, předchozí část se vynechá.</p>
<p>Vyznání a sliby manželů: <i>„Y, přijímáš X s vděčností a takovou, jaká je, jako dar a pomoc od Hospodina? Je-li tomu tak, odpověz prosím: Ano, přijímám.</i></p> <p><i>X, přijímáš Y s vděčností a takového, jaký je, jako dar a pomoc od Hospodina? Je-li tomu tak, odpověz prosím: Ano, přijímám.</i></p> <p><i>Y, slibuješ (*před Bohem a před těmito svědky), že své ženě zachováš lásku, úctu a věrnost v dobrém i zlém, ve zdraví i v nemoci, ve všem, co vás v životě potká? Je-li tomu tak, odpověz prosím: Ano, slibuji.</i></p>

<p><i>X, slibuješ (*před Bohem a před těmito svědky), že svému muži zachováš lásku, úctu a věrnost v dobrém i zlém, ve zdraví i v nemoci, ve všem, co vás v životě potká? Je-li tomu tak, odpověz prosím: Ano, slibuji.</i></p> <p><i>Y, chceš si v manželství uchovat snahu o porozumění a ochotu odpouštět? Je-li tomu tak, odpověz prosím: Ano (*, s pomocí Boží).</i></p> <p><i>X, chceš si v manželství uchovat snahu o porozumění a ochotu odpouštět? Je-li tomu tak, odpověz prosím: Ano (*, s pomocí Boží).“</i></p>
<p>Otázka svědků: <i>„M a N, X s Y si vás vybrali za svědky. Slyšeli jste jejich vyznání i sliby? Je-li tomu tak, odpovězte prosím: Ano.“</i></p>
<p>Otázka shromáždění: <i>„Obracím se také na vás – rodiče, příbuzné, přátele i známé (* a tento sbor). Chcete být X a Y nablízku, chcete jim pomáhat a povzbuzovat je na jejich společné cestě a připomínat jim jejich dnešní odhodlání milovat se a být jeden pro druhého? Je-li tomu tak, odpovězte prosím všichni společně: Ano, chceme.“</i></p>
<p>(*) Prsteny</p>
<p>Požehnání manželům: <i>„Podejte si pravé ruce. Pán Bůh vám požehnej a buď při vás svou láskou a milostí. Amen.“</i></p>
<p>(*) Podpisy</p>
<p>(*) Prohlášení</p>
<p>(*) Polibek</p>
<p>Hudba / společná píseň</p>
<p>Přímluvná modlitba: <i>Za požehnání pro novomanžele i ostatní manželství.</i></p>
<p>Modlitba Páně</p>
<p>Požehnání: <i>„Sám pak náš Pán Ježíš Kristus a Bůh, náš Otec, který si nás zamiloval a ze své milosti nám dal věčné potěšení a dobrou naději, nechť povzbudí vaše srdce a dá vám sílu ke každému dobrému činu i slovu. Amen.“</i></p>

(*) Hudba / společná píseň
(*) Gratulace ¹⁴⁹

3.2.2 Komparace formulářů z r. 2010 a Agendy z r. 1983.

Nejprve se zaměřím na rozdíly mezi jednotlivými formuláři, které schválila ČCE na synodu v r. 2010. Poté tyto formuláře srovnám s Agendou z roku 1983 a porovnáím rozdíly ve významu a vývoji liturgického pohledu na svatební shromáždění.

3.2.2.1 Komparace formulářů z r. 2010

Formulář č. 1 v návaznosti na zvyklosti doložené v tradici viditelně odděluje při svatebním shromáždění dva klíčové akty, a to uzavření manželství s právní platností a požehnání manželství. To je klíčový rozdíl oproti formuláři č. 2, který naopak počítá s uzavřením manželství a požehnáním v jednom bohoslužebném celku, jakkoli tyto dva akty také rozlišuje.

Formulář č. 2 tedy začíná bohoslužebnou částí, po které teprve následuje uzavření manželství a požehnání manželům. Oproti tomu formulář č. 1 začíná samotným aktem uzavření manželství. V tom je tedy mezi formuláři klíčový rozdíl a záleží na vzájemné dohodě oddávajícího a snoubenců, zda oddělí v zájmu tradice uzavření manželství a požehnání anebo přistoupí ke spojení celého svatebního shromáždění do jedné bohoslužby.

Důležitým rysem, který je společný všem formulářům, je velká variabilita liturgického průběhu svatby. Takto označené části (*) je možné doplnit či vypustit po dohodě mezi farářem a snoubenci. Konkrétně se ve všech formulářích jedná o pasáže: prohlášení, prsteny, podpisy, políbek a gratulace.

¹⁴⁹ *Svatební shromáždění v ČCE*, Dokument 32. synodu ČCE 2007, s. 10.

Ve formuláři č. 2 a č. 4 je možné také na konci vypustit či doplnit hudbu/společnou píseň.

Je otázkou, zda lze v tomto případě opravdu legitimně vypustit všechny části, které jsou podle autorů liturgických formulářů označené (*) tak, aby to nenarušilo, například v případě podpisů, právní platnost manželství, či alespoň jeho liturgický průběh. V tomto případě bych navrhoval upravení a upřesnění tohoto značení.

Všechny formuláře potom obsahují klíčové části svatebního shromáždění v ČCE, kterými jsou uzavření manželství, požehnání novomanželům, čtení Písma, kázání či promluva, děkovné modlitby, přímluvná modlitba, Modlitba Páně a závěrečné požehnání všem zúčastněným.

Formulář č. 3 je určen pro svatbu mezi členem katolické a evangelické církve. Tento formulář po vstupní hudbě a pozdravu začíná úvodem, kde obě církve vyjadřují shodu na tom, že budou manželé na jejich cestě podporovat a doprovázet. V liturgickém vedení by se měli za ideálních podmínek oba duchovní střídat, stejně tak je zajímavý akt požehnání, kdy společně oba duchovní žehnají manželům.

Formulář č. 2 a formulář č. 4 obsahují navíc formulaci slibů manželů před požehnáním sňatku. Formulář č. 4, který je určen pro snoubence, kdy jeden nebo oba nejsou členy církve, je navíc ještě doplněn o vyznání víry, otázku pro svědky a otázku pro shromáždění, na niž dotázaní společně odpovídají, že budou novomanželům pomáhat a podporovat je v odhodlání na jejich společné cestě.

Z pohledu právní legislativy, formuláře č. 1 a č. 2 vyhovují příslušným ustanovením občanského zákoníku z roku 2012. Problém však nastává u formulářů č. 3 a č. 4, protože z těchto formulářů vypadla část „*Snoubenci prohlásili, že jim nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství...*“. To je v rozporu s ustanovením § 665 občanského zákoníku. Na tyto právní

nedostatky liturgických formulářů poukazuje právník Adam Csukás, který pracuje na ústředí ČCE:

„Formuláře I a II vyhovují příslušným ustanovením občanského zákoníku z roku 2012 (§ 659 a násl.). Problém je s formuláři III a IV, z nichž vypadla část „Snoubenci prohlásili, že jim nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství...“ Což je v rozporu s ustanovením § 665 občanského zákoníku: „Snoubenci při sňatečném obřadu uvedou, dříve než učiní sňatečný projev vůle, že jim nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, než navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství.“ Vynechání tohoto tzv. vedlejšího prohlášení nemá vliv na platnost manželství, ale prohlášení by se mělo učinit. Podle komentáře k občanskému zákoníku je přípustné, pokud nupturienti náležitosti prohlásí předem do protokolu a toto prohlášení následně přednese oddávající. Ale mělo by při obřadu zaznít. /.../ Pokud by se přistupovalo k revizi formulářů, ocenil bych, kdyby se tzv. vedlejší prohlášení aktualizovalo a převzalo dikci občanského zákoníku z roku 2012, která se mírně liší od příslušných ustanovení dnes již zrušeného zákona o rodině. Zároveň by se mělo doplnit do formulářů III a IV.“¹⁵⁰

¹⁵⁰ E-mailová korespondence Adama Csukase s Tabitou Landovou, 12. 9. 2019, tabita@etf.cuni.cz; csukas@e-cirkev.cz; poskytnuto adresátkou.

V současné době však probíhají v ČCE práce na nové agendě, která bude zahrnovat i nové formuláře k oddávkám a požehnání sňatku. Tyto formuláře budou muset také reflektovat aktuální zákony ČR, a proto by měly být formuláře č. 3 a č. 4 revidovány tak, aby odpovídaly občanskému zákoníku.

3.2.2.2 Komparace pojetí svatebních obřadů ve formulářích z r. 2010 a z Agendy z r. 1983.

Asi nejdůležitějším rozdílem ve formulářích z r. 2010 oproti Agendě z r. 1983 je změna právní legislativy, která podle zákona z r. 1992 umožňuje registrovaným církvím uzavírat manželství s právní platností. Nové formuláře tedy obsahují nejen část, kdy farář požehná novému manželství, ale může sám v rámci jednoho shromáždění snoubence také oddat.

Formuláře z roku 2010 jsou také, oproti formulářům z roku 1983, mnohem podrobněji liturgicky popsány. Do všech formulářů přibyly prvky, které můžeme doplnit či vypustit, konkrétně se jedná o části: prohlášení, prsteny, podpisy, polibek a gratulace. Ty v Agendě z roku 1983 nenacházíme.

Dalším rozdílem je, že v Agendě z roku 1983 je celkem 5 formulářů a výběr formuláře je ovlivněn tím, jaký mají oba snoubenci vztah k církvi. Ovšem ve formulářích, které byly přijaty na synodu v roce 2010, takové rozdělení nenajdeme. První dva formuláře z roku 2010 se od sebe odlišují tím, zda budou akty uzavření manželství a jeho požehnání vykonány odděleně nebo dohromady. Oproti tomu se formuláře č. 1 a č. 2 z roku 1983 užívají podle toho, zda se oba snoubenci aktivně podílejí na životě sboru či nikoli.

Formulář č. 3 z roku 2010 bychom mohli komparovat s formulářem č. 4a z roku 1983, protože oba formuláře se používají při uzavření sňatku manželů různého vyznání. Formulář z roku 2010 doznal mnoha změn oproti formuláři z roku 1983. Jsou zde přesně stanoveny podmínky uzavření takového sňatku, rozdělení rolí jednotlivých duchovních. Rozdíl je také v úvodním

slovu, kdy v Agendě z roku 1983 mluvil pouze farář ČCE. Ve formuláři z roku 2010 oba duchovní společně udělují požehnání pro tento sňatek.

Formulář č. 4 z roku 2010 je možné také srovnat s formulářem č. 4b z roku 1983. Ovšem s tím rozdílem, že Agenda z roku 1983 užívá formulář při požehnání křesťana s nekřesťanem, zatímco formulář z roku 2010 je určen i pro snoubence, z nichž ani jeden není členem církve. Tento formulář je nově doplněn o sliby manželů, otázku pro svědky a pro shromáždění.

Pokud bych měl tyto rozdíly tedy shrnout, tak z mého úhlu pohledu je zde vidět znatelný posun ve vývoji Českobratrské církve evangelické, která se přizpůsobila změně legislativy a zahrnula do svatebního obřadu akt uzavření manželství. Stejně tak se ČCE snaží vyhovět všem snoubencům, kteří mají zájem uzavřít manželství v ČCE bez ohledu na jejich konfesní příslušnost a vyznání. Snoubenci mohou po dohodě s farářem upravit, za dodržení klíčových prvků svatebního shromáždění, svou vlastní svatbu tak, aby odpovídala jejich potřebám. Formuláře již nejsou rozděleny jen podle toho, jaký mají snoubenci vztah k církvi, ale také podle liturgické formy svatebního shromáždění.

4. Uzavření smíšeného manželství

V této kapitole se chci podrobněji věnovat problematice smíšených sňatků, která přímo souvisí se svatebními obřady v ČCE, jak už bylo ukázáno ve 3. kapitole. Konkrétně se zaměřím na nejčastější případ smíšeného sňatku, tedy na svatbu katolíka a evangelíka, který společně koná katolický a evangelický duchovní. Taková svatba má svá úskalí, a proto se nejprve zaměřím na dějinný vývoj pohledu na tento sňatek v Římskokatolické církvi a v Českobratrské církvi evangelické od 20. století do současnosti. Následně pojednám o samotném ekumenickém svatebním obřadu.

4.1 Pohled Římskokatolické církve na smíšená manželství

Kodex kanonického práva z roku 1917 dělí smíšená manželství do dvou kategorií. První kategorií je manželství katolíka s nepokřtěnou stranou, druhou kategorií je pak manželství katolíka s pokřtěnou nekatolickou stranou. Manželství katolíka s pokřtěnou nekatolickou stranou Kodex zařazoval do kategorie zabraňujících překážek, které znemožňují uzavření takového manželství. Tento Kodex tedy takové manželství velmi přísně zakazoval, přestože překročení tohoto zákazu nebylo spojeno s neplatností manželství.¹⁵¹

Kodex navíc ukládal ordinářům a pastýřům duší, aby věřící odrazovali od smíšeného manželství. Pokud však nebylo možné manželství zabránit, bylo nutné manželům udělit dispens k uzavření smíšeného manželství. Tento dispens uděloval papež, případně biskupové a ve zvláštních případech místní ordináři, případně faráři a zpovědníci. Podmínkou byl vážný důvod k uzavření manželství a záruky, že si katolická strana zachová svou víru a vychová v ní také své děti. Dále se katolická strana měla snažit obrátit na svou víru i svého partnera.¹⁵²

¹⁵¹ KAŠNÝ, Jiří, *Smíšená manželství v kanonickém právu*, s. 144.

¹⁵² Tamtéž, s. 144.

Pokud byl dispens udělen, muselo být manželství uzavřeno podle kanonické formy v přítomnosti místního faráře nebo kněze, který měl pověření od jednoho z novomanželů a také přede dvěma svědky. Snaze o odrazování od smíšených manželství napomáhal také fakt, že se smíšené manželství nesmělo uzavírat v kostele podle posvátných obřadů, ale jen v sakristii nebo ve farní kanceláři s jednoduchým obřadem. Jen ve výjimečných případech, pokud omezení působilo negativně mezi křesťany, se mohla svatba konat v kostele během posvátného obřadu, avšak v žádném případě při mši.¹⁵³

Druhý vatikánský koncil začal projevovat změny v přístupu a disciplíně ohledně smíšených manželství. V roce 1963 totiž Pavel VI. dal pověření všem biskupům, aby směli udělovat dispense k uzavření smíšeného manželství. Tím umožnil větší pružnost rozhodování o smíšených manželstvích zejména tam, kde žili katolíci spolu s nekatolíky. V roce 1967 navrhovali někteří teologové, aby v případně smíšených manželství byla kanonická forma sňatku zrušena. Tím by vyšli vstříc manželstvím katolíků s protestanty, která nebyla uzavřena podle kanonické formy, ale před státním úředníkem nebo před nekatolickým duchovním. Biskupové se však na synodu v roce 1967 vyjádřili ve prospěch zachování povinné kanonické formy sňatku v případě, kde je jeden z těch, kdo uzavírají manželství, katolík.¹⁵⁴

Počet nábožensky smíšených sňatku v druhé polovině dvacátého století rychle stoupal, proto Pavel VI. vydal v roce 1970 dokument o smíšených manželstvích „*Matrimonia mixta*“, ve kterém je obsažena možnost požádat při vážných těžkostech o dispens od kanonické formy uzavření manželství. Takový dispens uděluje biskup na žádost manželů prostřednictvím příslušného faráře. Pokud se tak stane, je veřejnoprávní prohlášení o manželství před státním orgánem považováno za platné manželství. Na takovém sňatku se poté

¹⁵³ KAŠNÝ, Jiří, *Manželství v západní tradici*, s. 73.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 75-76.

může podílet i duchovní druhého vyznání, a to ať v katolickém kostele nebo po dispensu od předepsané formy v kostele nekatolickém. Pro novomanžele je to však potvrzení, že i nadále zůstávají v rodinném společenství církve, přestože se sňatek uzavírá v kostele partnera.¹⁵⁵

V současné době platí, že katolická církev uznává každé manželství dvou pokřtěných za svátost. Takové manželství je sice platné, ale nedovolené. Pokud však manželé splní tři podmínky, mohou výslovným rozhodnutím dostat dovolení (licenci) od katolického ordináře (příslušného biskupa), čímž je jejich manželství z pohledu katolické církve povoleno.¹⁵⁶

První podmínkou je, že katolická strana podepíše prohlášení před uzavřením manželství o tom, že se v manželství bude bránit ztrátě katolické víry a udělá vše proto, aby děti z tohoto manželství byly katolicky pokřtěny a vychovávány.¹⁵⁷ V tomto prohlášení však nejde o slib, ale o projev vůle, který je omezený doložkou „podle svých sil“, tento závazek má tedy mravní, ale nikoli právní povahu, proto nesplnění nepodléhá trestu. Druhou podmínkou je, že katolická strana musí o tomto prohlášení prokazatelně (nikoli písemně) informovat svého nekatolického partnera, aby se nic nedělo bez jeho vědomí.¹⁵⁸

Ekumenický direktář, který se používá právě v případech, kdy dochází k smíšeným manželstvím, se však zmiňuje o tom, že katolický rodič, který se snaží plnit svůj závazek a předat katolickou víru dětem, musí respektovat náboženskou svobodu a svědomí druhého rodiče, to vše pro jednotu a stálost manželství. Pokud tedy přes veškerou snahu děti nebudou vychovány a

¹⁵⁵ ADAM, Adolf, *Liturgika*, s. 293-294.

¹⁵⁶ FILIPI, Pavel, *Po ekumenickém chodníku*, s. 36.

¹⁵⁷ OPATRŇÝ, Aleš, *Příprava na manželství*, s. 9-10.

¹⁵⁸ FIPILI, Pavel, *Po ekumenickém chodníku*, s. 36.

pokřtěny v katolické církvi, neupadá rodič do trestu předepsaného kanonickým právem.¹⁵⁹

Poslední podmínkou pro udělení licence k smíšenému sňatku je „poučení o podstatných vlastnostech manželství, které žádný u uzavírajících nesmí vylučovat“. To znamená, že ani jeden z partnerů nesmí zpochybňovat náboženské přesvědčení svého partnera a jeho církve. V katolickém případě se jedná zejména o názor na svátostnou povahu manželství. Pokud jej evangelický křesťan nesdílí, musí se tento názor respektovat. Podobně je to i s principem nerozlučnosti manželství. Od těchto tří podmínek tedy nelze u smíšených manželství učinit výjimku (dispens).¹⁶⁰

Dalším důležitým pravidlem, které v katolické církvi platí, je pravidlo, že manželství musí být uzavřeno dodržáním „kanonické formy“, což znamená, že manželství musí být uzavřeno veřejně před katolickým duchovním (knězem, jáhnem, či výjimečně pověřeným laikem) a dvěma svědky, kteří nemusí být členy katolické církve. Od kanonické formy sňatku je však možné udělit dispens, a to třeba i dodatečně. Manželství však vždy musí být uzavřeno veřejně a souhlas k manželství si musí snoubenci udělit navzájem mezi sebou. V praxi to znamená, že manželství může katolík uzavřít i před evangelickým duchovním, je-li to veřejný akt a byl-li udělen dispens od kanonické formy.¹⁶¹

Má se to však činit výjimečně, pokud je k tomu vážný a objektivní důvod. Takovým důvodem může být rozhodná vůle obou novomanželů, kteří se chtějí vzít a jsou na manželství připraveni předmanželskou pastorační přípravou, která se v případě smíšených manželství koná v součinnosti obou církví. Česká biskupská konference proto vydala v roce 1999 směrnici o smíšených manželstvích, která připomíná teologický význam křesťanského manželství a varuje před podceňováním rozdílů, které se týkají náboženské

¹⁵⁹ *Direktář k provádění ekumenických principů a norem*, s. 54.

¹⁶⁰ FILIPI, Pavel, *Po ekumenickém chodníku*, s. 37.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 37-38.

víry. Proto by dispens měl být udělen pouze v konkrétních případech ze závažných důvodů.¹⁶²

Současné normy tak, jak je stanovil *Kodex kanonického práva* z roku 1983 a *Ekumenický direktář* z roku 1993, nepodceňují obtíže, které mohou při smíšeném manželství nastat z důvodu různosti víry, přesto se ale snaží o pozitivní pohled na tato manželství. Smíšená manželství vytvářejí prostor k prohloubení víry a jsou tak jedinečným přínosem k ekumenickému hnutí, je proto třeba respektovat náboženskou svobodu obou manželů.¹⁶³

4.2 Pohled Českobratrské církve evangelické na smíšená manželství

Kniha *Svátosti, oddavky a starší církve* z r. 1929, která předcházela agendám ČCE, o smíšených manželstvích hovoří takto: Smíšená manželství se přes výjimky neosvědčila ani u nás, ani u zahraničních evangelíků, kteří žijí mezi katolíky v menšině. Proto by je měla ČCE rozmlouvat, pokud je to jen možné. Je-li však na domluvu pozdě, je třeba varovat před smíšenými manželstvími v biblických hodinách i jinde, protože přicházejí-li do ČCE snoubenci různého náboženského vyznání, musí ČCE upozornit na to, jakou úlohu na sebe bere evangelík smíšeným sňatkem.¹⁶⁴

Agenda z roku 1939 pokračuje v podobném tónu, když nabádá duchovní správy i staršovstva ve sborech k tomu, aby usilovali o to, aby nedocházelo ke smíšeným manželstvím. Pokud navíc člen ČCE podepíše revers ve prospěch Římskokatolické církve, jsou mu odepřeny důsledně ohlášky i samotné uzavření sňatku (oddavky), neboť takový revers považovala ČCE za pohoršlivou zradu své církve.¹⁶⁵

¹⁶² KAŠNÝ, Jiří, *Manželství v západní tradici*, s. 77-79.

¹⁶³ Tamtéž, s. 80.

¹⁶⁴ ŠEBESTA, Jan Pavel, *Svátosti, oddavky a starší církve*, s. 22.

¹⁶⁵ *Kniha Modliteb a Služebnosti Českobratrské církve evangelické*, r. 1939, s. 184-5.

Jak už jsem řekl v kapitole 3., agendy z roku 1939 a 1953 jsou po obsahové stránce takřka totožné, přesto však můžeme vidět u tohoto tématu v novější agendě drobné rozdíly. Agenda z r. 1953 sice také nabádá duchovní, aby nedocházelo k uzavírání smíšených sňatků, a pak také odpírá reversantům církevní požehnání. Nenacházíme zde však již poznámku o tom, že by podepsání reversu považovala ČCE za pohoršlivou zradu církve. V tom je vidět mírný posun, avšak v praxi to znamenalo totéž, protože ani v jedné agendě nenacházíme způsob provedení sňatku (oddavek) pro smíšené páry, které chtějí uzavřít sňatek nebo získat církevní požehnání od ČCE.¹⁶⁶

Diametrální rozdíl ve stanovisku ČCE ke smíšeným manželstvím přináší Agenda z roku 1983, která již předpokládá, že často dochází k tomu, že oba manželé mohou mít jinou církev. Takové případy se stávají a vyžadují od kazatele zvláštní pastýřské jednání, přesto, patří-li snoubenci k různým církvím, mohou přijít požádat o církevní požehnání. Nečlenům ČCE je však třeba vysvětlit evangelické pojetí manželství a připravit je na jinou formu požehnání sňatku než tu, kterou praktikuje například katolická církev. Sliby a vyznání jsou proto formulovány tak, aby je mohli oba manželé zodpovědět popravdě.¹⁶⁷

ČCE tedy změnila svůj postoj k smíšeným manželstvím a přijímá možnost požehnat i smíšeným sňatkům, například sňatku katolíka a evangelíka. K tomuto aktu potom v Agendě z r. 1983 slouží Formulář č. 4a., stejně jako dokumentech z r. 2010 Formulář č. 3.¹⁶⁸

Také v současné době si ČCE uvědomuje, že častěji než dříve dochází k tomu, že manželství uzavírají lidé, kteří se hlásí k různým církvím, případně i k jiným náboženstvím, a taková manželství považuje za „smíšená“. Věří, že i

¹⁶⁶ HÁJEK, Viktor, *Knihy Modliteb a Služebnosti Českobratrské církve evangelické*, r. 1953, s. 184-5.

¹⁶⁷ *Agenda Českobratrské církve evangelické I.*, r. 1983, s. 172-173.

¹⁶⁸ Viz. Kap. 3.1.2.4. a Kap. 3.2.1.3.

navzdory různosti náboženského přesvědčení mohou tito lidé vytvořit harmonický pár. Ze své strany proto ČCE neklade žádné překážky tomu, aby člen ČCE uzavřel manželství s křesťanem jiného vyznání.¹⁶⁹

ČCE doporučuje snoubencům, kteří chtějí uzavřít smíšené manželství, aby si navzájem vyjasnili své vnitřní postoje vůči druhému, jeho víře a jeho společenství víry, protože je důležité, aby lidé odlišného vyznání spolu byli schopni rovnoprávného dialogu. Ten je nezbytný, protože v životě takového páru bude docházet v rodině či v církvi k situacím, které je dobré dopředu dohodnout a vyřešit. Zároveň je schopnost dialogu dobrým znamením před svatbou, protože je třeba sliby, které si partneři navzájem dají, dodržovat. Například pro evangelíka je dobré vědět, že pro katolíka je účast na nedělní mši závazná a měl by ji navštívit i tehdy, když se účastní evangelických bohoslužeb. Dalšími tématy potom může být rodičovství nebo antikoncepce.¹⁷⁰

Z tohoto úhlu pohledu je pro smíšené manželství katolíka a evangelíka klíčovým tématem otázka výchovy svých dětí. Dlouhodobým úkolem pro oba partnery bude dosáhnout shody o tom, v čem budou oba rodiče společně vychovávat své děti, pokud jde o společné písně, modlitby dětí i rodičů nebo biblické vzdělání a účast na životě církve.¹⁷¹

Ačkoli není evangelický partner k ničemu zavázán, je třeba respektovat prohlášení katolické strany, která se zavazuje vést děti ke katolické víře, a proto je nutné vést dialog o tom, jak bude v praxi vypadat samotné rodičovství a společná výchova dětí tak, aby nedošlo k náboženské lhostejnosti rodičů, pokud jde o jejich víru nebo o výchovu svých dětí. Sňatek je začátkem obtížného hledání cesty, jak nyní praktikovat a předávat dětem víru v Krista.¹⁷²

¹⁶⁹ LANDOVÁ, Tabita, *O Církvi: Svatba*, s. 10.

¹⁷⁰ *Manželství*, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, s. 48.

¹⁷¹ HÜBNER, Miloš, *Smíšené sňatky uzavírané v římskokatolické církvi*, s. 10.

¹⁷² Tamtéž, s. 13.

4. 3 Ekumenický sňatek

Gabriela Horáková v dokumentu *Českobratrská církev evangelická ... průvodce čili baedeker*, shrnuje pohled ČCE na ekumenický svatební obřad takto: „*Snoubenci různého křesťanského vyznání mohou požádat o ekumenický svatební obřad. Takový obřad společně vedou duchovní obou církví. Jde-li o manželství římského katolíka s pokřtěným nekatolíkem, pak se podle Kodexu kanonického práva uzavírá manželství v katolickém kostele za podmínek daných Kodexem. Farář i sbor jsou svědky manželství.*“¹⁷³

Pokud se podíváme na předešlou historii, kdy byl sňatek katolíka a evangelíka něčím nežádoucím, je to zajímavý posun ve vývoji a významu takového sňatku. Chtějí-li snoubenci uzavřít tento typ sňatku, je k tomu potřeba splnit několik podmínek, které určují liturgický průběh takového sňatku.

Ekumenický sňatek je obřad uzavření smíšeného manželství za účasti duchovních z obou církví, z nichž snoubenci pocházejí. Není to udělená výjimka (dispens) od kanonické formy, kde katolická církev uznává i manželství katolíka, jež bylo vykonáno veřejně před evangelickým duchovním nebo před veřejným úřadem. Katolická církev ani ČCE nepovoluje dva obřady uzavření manželství. Manželský souhlas je zásadně jediný a neopakovatelný. Obě církve však připouštějí společný obřad za asistence duchovních z obou církví.¹⁷⁴

Pokud si snoubenci pocházející z různých církví přejí ekumenický sňatek, tedy svatbu, kterou bude konat společně katolický a evangelický duchovní, předpokládá se společné teologické zhodnocení církevního sňatku. To však doposud mezi těmito církvemi chybí. Proto se musí snoubenci

¹⁷³ MACEK, Ondřej, *Českobratrská církev evangelická... průvodce čili baedeker*, s. 100.

¹⁷⁴ FILIPI, Pavel, *Po ekumenickém chodníku*, s. 40.

rozhodnout pro jednoho ze zástupců církví, který bude vést samotný svatební obřad.¹⁷⁵

Svátost manželství si manželé udělují navzájem, tím se tato svátost liší v katolické církvi od dalších šesti svátostí. Přesto u této svátosti musí být účasten katolický kněz. Pokud jde o samotný obřad, katolická církev požaduje od věřících, kteří v ní žijí, aby vstoupili do svátostného manželství, tedy do manželství, které je uzavřené v katolické církvi. To však neznamená, že to musí být v katolickém kostele, zde jsou možné výjimky, ale vždy u toho musí být katolický kněz. Ekumenická svatební bohoslužba je možná, pro katolickou církev není podstatné, kdo káže při svatebním obřadu, ale kdo vede samotný svatební obřad.¹⁷⁶

Kromě obřadu samotného může všechny ostatní liturgické úkony svatebního obřadu vést evangelický duchovní, konkrétně promluvu k novomanželům na základě Písma, přímluvnou modlitbu i žehnání manželům. V těchto případech potom hodně záleží na domluvě, jak si oba duchovní své role rozdělí. Bude-li evangelický duchovní požádán při ekumenickém sňatku o to, aby se svatebního obřadu účastnil, tak to neodmítne, protože tím dává všem zúčastněným najevo, že potvrzuje to, co je společným základem manželství, tedy jeho zaslíbení v případě tohoto sňatku. Je to totiž také zvláštní příležitost vyjádření společného základu jednoty všech křesťanů.¹⁷⁷

Pokud se naopak snoubenci rozhodli pro to, že chtějí, aby samotný svatební obřad vedl evangelický duchovní a dostali dispenz od kanonické formy, pak s předchozím schválením místního ordináře může katolický kněz či jáhen být přítomný nebo se nějakým způsobem účastnit uzavření smíšeného manželství. Na pozvání evangelického duchovního může katolický kněz či

¹⁷⁵ LANDOVÁ, Tabita, *O Církvi: Svatba*, s. 10.

¹⁷⁶ *Manželství*, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, s. 46.

¹⁷⁷ FILIPI, Pavel, *Po ekumenickém chodníku*, s. 40.

jáhen přednést další příslušné modlitby, číst z Písma, pronést krátké povzbuzení a udělit manželům požehnání.¹⁷⁸

Samostatným tématem v katolické církvi je spoluúčast na eucharistii, která může nastat při účasti nekatolických svědků a hostů při uzavření smíšeného manželství. Taková svatba probíhá podle katolického formuláře mimo eucharistickou liturgii. V oprávněném případě však může diecézní biskup slavení eucharistie povolit. Pokud tak učiní a rozhodne, že připustí nekatolického manžele k eucharistickému společenství, musí to být v souladu se všeobecnými normami a musí brát v úvahu konkrétní situaci přijetí svátosti křesťanského manželství dvěma pokřtěnými křesťany. Ačkoli tedy manželé ve smíšeném manželství sdílejí svátost křtu a manželství, společná účast na eucharistii může být pouze výjimečná, stejně jako musí být dodrženy normy, pokud se katolík účastní eucharistického společenství jiné církve.¹⁷⁹

Za určitých okolností, výjimečně a při dodržení určitých podmínek, může být křesťanovi z jiné církve povolen či dokonce doporučen přístup k eucharistii. S povolením místního ordináře je jedním z případů slavení smíšeného sňatku. Pokud je však nekatolíkovi poskytnuta možnost plného slavení eucharistie, je třeba dbát podle katolické církve na to, aby se takovýto ojedinělý případ nestal obecným precedenčním případem pro všechna smíšená manželství bez rozlišování. Situace, kdy dochází k přijímání svátostí křesťany jiných církví, by totiž mohly u katolických věřících vyvolat pohoršení, a proto by měl katolický udělovatel svátosti, vše vhodnými slovy vysvětlit.¹⁸⁰

„Svátost je aktem Krista a církve skrze Ducha. Její slavení v konkrétní komunitě je znamením reálné jednoty ve víře, modlitbě a životě společenství. Jako znamení jsou svátosti – a zvláště eucharistie – zdrojem jednoty křesťanského společenství a duchovního života a prostředky k jejich rozvoji.

¹⁷⁸ *Direktář k provádění ekumenických principů a norem*, s. 55.

¹⁷⁹ *Tamtéž*, s. 56.

¹⁸⁰ *Společenství ve svátostech s křesťany jiných církví*, s. 5-9.

Eucharistické společenství je tak neoddělitelně spjato s plným církevním společenstvím a je jeho viditelným vyjádřením.“¹⁸¹

Podmínky, za kterých může katolický duchovní udělit svátost eucharistie, jsou tedy tyto: daná osoba nemůže naplnit svou touhu po svátosti u duchovního své církve či církevního společenství, sama proto o žádost účastnit se eucharistie požádá a o této svátosti projeví katolickou víru a je řádně připravena.¹⁸²

Jak můžeme vidět, pohled katolické církve a ČCE na smíšená manželství se od 20. století do současnosti výrazně proměnil. Přesto pokud snoubenci v dnešní době chtějí uzavřít ekumenický sňatek, jsou stále vystaveni určitým obtížím. Tou první je, že obě církve se zatím nedohodly na společném teologickém zhodnocení církevního sňatku. Pokud tedy chtějí plnohodnotný ekumenický sňatek, který bude uznán katolickou církví, musí samotný obřad vést katolický duchovní. Stejně tak, pokud chtějí novomanželé přijmout společně svátost eucharistie, musí splnit normy, které předepisuje katolická církev.

¹⁸¹ *Společenství ve svátostech s křesťany jiných církví*, s. 13.

¹⁸² *Tamtéž*, s. 15.

Závěr

V diplomové práci jsem představil průběh svatebních obřadů v Českobratrské církvi evangelické. V první kapitole jsem se věnoval biblicko-teologickému pohledu na manželství z pohledu autorů ČCE, protože teologická podstata manželství a liturgická praxe svatebních obřadů jsou v ČCE úzce spojeny. V druhé kapitole jsem z historické perspektivy popisoval vývoj svatebních obřadů od počátku křesťanství do Tridentského koncilu. Dále jsem se zabýval proměnou pojetí manželství jako svátosti v římskokatolické církvi, a pak jsem se také věnoval pojetí manželství jako světské záležitosti v reformačních církvích. Takto jsem pojednal o historii svatebních rituálů proto, jelikož na tento vývoj, zejména pak na pojetí manželství v reformačních církvích, navazuje ČCE.

Ve třetí kapitole jsem představil hlavní cíl mé práce, kterým bylo popsat a porovnat vývoj a průběh liturgických svatebních obřadů v Českobratrské církvi evangelické. Konkrétně jsem popsal průběh svatebních obřadů v agendách z roku 1939, 1953, 1983. Následně jsem tyto agendy rozebral a pomocí komparativní metody porovnával rozdíly v agendách. Poté jsem se věnoval formulářům, které přijala ČCE na synodu v roce 2010, tyto formuláře jsem porovnal s Agendou z roku 1983.

Z mé práce vyplývá, že vývoj svatebních obřadů v ČCE prodělal mnoho změn v závislosti na tom, jak se měnil pohled na manželství v ČCE. Tyto změny byly ovlivněny různými faktory, zejména vývojem legislativy v oblasti uzavírání manželství, vztahu ČCE ke společnosti a k lidem mimo církve a také proměnou ekumenických vztahů.

Pokud jde o vývoj legislativy, tak v agendě z roku 1939 mohli kněží nejen udělovat novomanželům požehnání, ale mohli manželství také uzavírat. V agendách z roku 1953 a 1983 mohou kněží pouze udělovat požehnání již uzavřeným manželstvím. A konečně ve formulářích z roku 2010 je možné, aby

se snoubenci rozhodli, zda uzavření manželství a jeho požehnání proběhne odděleně, anebo dohromady, v jednom bohoslužebném shromáždění.

Změnu vztahu ke společnosti a k lidem mimo církve můžeme vidět v tom, že ČCE je od roku 1983 tolerantnější k různým skupinám snoubenců, kteří chtějí uzavřít své manželství v této církvi, ačkoli nejsou aktivními členy ČCE. Tento vývoj završují formuláře z roku 2010, které umožňují uzavřít manželství s požehnáním i oběma snoubencům, kteří nejsou členy církve.

Ekumenické prohloubení vztahů mezi ČCE a římskokatolickou církví dokládá možnost uzavření smíšeného manželství mezi katolíkem a evangelíkem v „ekumenickém sňatku“. Toto téma je aktuální i dnes, protože se společnost stále vyvíjí a k těmto sňatkům dochází častěji než dříve. Proto na tyto změny musí církve reagovat.

Právě na přístupu ČCE k uzavírání smíšeného manželství můžeme vidět, jak se vyvíjí pohled této církve v otázce svatebních obřadů, protože je otevřená uzavírání svatebního shromáždění i v těch případech, kdy člen ČCE může uzavřít sňatek s členem římskokatolické církve. Přestože se zatím ČCE a římskokatolická církev nedohodly na společném teologickém zhodnocení církevního sňatku, formulář č. 3 z roku 2010 ukazuje, že tyto církve spolu mohou spolupracovat v liturgickém vedení svatebního obřadu. Společně se také shodují na tom, že budou novomanžele podporovat na jejich cestě životem. To bylo ještě v agendě z roku 1953 nemyslitelné, stejně jako společné požehnání obou duchovních novomanželům.

Z mého úhlu pohledu mi problematika smíšených manželství připadá velmi zajímavá, a proto pokud bych měl přemýšlet nad variantou rozšíření své práce, rozšířil bych tuto problematiku na uzavírání smíšených manželství členů ČCE s členy různých církví. Myslím si, že tyto výzkumné otázky s touto problematikou souvisejí.

Většina formulářů ČCE, které jsem prostudoval, obsahuje klíčové liturgické části svatebního shromáždění v ČCE. Těmi jsou uzavření manželství, požehnání novomanželům, čtení Písma, kázání či promluva, děkovné modlitby, přímluvná modlitba, Modlitba Páně a závěrečné požehnání všem zúčastněným. Všechny formuláře ČCE od jejího počátku až do současnosti mají v různých podobách společné dva liturgické prvky, kterými jsou manželské sliby a požehnání manželům. Ačkoliv jsou formulovány různě, jsou to z liturgického pohledu základní kameny svatebního obřadu tak, jak jej pojímá Českobratrská církev evangelická. V tomto kontextu si můžeme povšimnout velké pestrosti a mnohosti pojetí svatebních obřadů v této církvi. ČCE se tak snaží se vyhovět všem snoubencům a reagovat na vývoj společnosti.

Bibliografie

1. Primární literatura

Agenda Českobratrské církve evangelické: Bohoslužebná kniha. Díl 1. Praha: Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 1983.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad. 8. vyd., (1. opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2001.

Direktář k provádění ekumenických principů a norem. Praha: Scriptorum, 1995.

FRÁŇKOVÁ, Gabriela. *Manželství: jeho podoba, proměny a pastorační problémy v evangelické perspektivě.* Praha: Českobratrská církev evangelická, 2010. Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické.

HÁJEK, Viktor. *Kniha modliteb a služebností Českobratrské církve evangelické.* Praha: Kalich, 1953.

Kniha modliteb a služebností českobratrské církve evangelické. Praha: Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 1939.

LUTHER, Martin:

- *Je jeden veliký kopec--: výbor z díla II.* (ed.) Polívková, Hana a Macek Ondřej. Praha: Lutherova společnost, 2010

- *Kdybych měl nekonečně světů ...: výbor z díla.* 1. Praha: Lutherova společnost, 2008.

Manželství, rodina a jejich úskalí, dokument přijatý na 4. zasedání 31. synodu ČCE, 2007.

PAVEL VI. *Gaudium et spes: pastorální konstituce o církvi v dnešním světě.* Praha: Vyšehrad, 1969. Documenta.

SMOLÍK, Josef, Zdeněk Somolík a Bohuš Hrejsa. *Evangelický zpěvník.* Karlsruhe: Synodní rada Českobratrské církve evangelické, 1979.

Společenství ve svátostech s křesťany jiných církví, Sekretariát České biskupské konference, Praha 2002.

Svatební obřady. Sekretariát České liturgické komise, 1971.

Svatební shromáždění v ČCE, dokument přijatý na 4. zasedání 32. synodu ČCE, 2010.

2. Sekundární literatura

ADAM, Adolf, *Liturgika: křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Vyd. 2. Přeložil Václav Konzal, přeložil Pavel Kouba. Praha: Vyšehrad, 2008.

BERGER, Rupert, *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008. Teologie (Vyšehrad).

BUGEL, Walerian, *Obřady manželství v různých liturgických tradicích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Colloquium liturgicum.

FILIPI, Pavel:

- *Malá encyklopedie evangelických církví*. Praha: Libri, 2008.

- *Po ekumenickém chodníku: příručka ke vztahům a možnostem spolupráce mezi církvemi*. Praha: Českobratrská církev evangelická v nakl. Kalich, 2008. Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické.

GRÜN, Anselm, *Svatost manželství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. Svátosti.

HÜBNER, Miloš, *Smíšené sňatky uzavírané v římskokatolické církvi*. Křesťanská revue. 1986, s. 9-18.

JIROUŠKOVÁ, Jana, ed. *Svatební rituály u nás a ve světě*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. Mythologie.

KASPER, Walter. *Teologie křesťanského manželství*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997.

KAŠNÝ, Jiří:

- *Manželství v západní tradici: soubor kanonických studií*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006

- *Smíšená manželství v kanonickém právu*. Teologická reflexe. 2002, 8(2), 138-151.

LANDOVÁ, Tabita: *O církvi: Svatba*. Českobratrská církev evangelická, Praha: 2006.

MÜLLER, Gerhard a Gerhard KRAUSE. *Theologische Realenzyklopädie*. Band 9., Dionysius Exiguus - Episkopalismus. Berlin: Walter de Gruyter, 1982.

NIEBERGALL, Alfred a Adolf Martin RITTER. *Ehe und Eheschliessung in der Bibel und in der Geschichte der alten Kirche*. Marburg: N. G. Elwert, 1985. Marburger theologische Studien.

OPATRŇY, Aleš. *Příprava na manželství*. II. vydání. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1997. Příprava na svátosti.

RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMLER. *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2009. Teologie.

RICHTER, Klemens. *Liturgie a život: smysl liturgie, mše, církevní svátky, svátostná znamení*. Vyd. 2., rozš. Praha: Vyšehrad, 2003.

SIMAJCHL, Ladislav. *Liturgie*. Vyd. 2., Vranov, 2004.

SLAVÍK, Michael. *Manželství: od snů k realitě: teologicko-právní analýza některých přístupů k uzavírání manželství*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 1998. Praxe víry.

STOKLASOVÁ, Hana. *Katolické přechodové rituály v českých zemích v "dlouhém" 19. století*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2017.

ŠEBESTA, Jan Pavel, František ZBOŘIL a Rudolf ŘÍČAN. *Svátosti, oddávky, starší církve*. Brno: Seniorátní výbor českobratrské církve evangelické Brněnského seniorátu.

WITTE, John. *Sex, Marriage, and Family in John Calvin's Geneva*. Religion, Marriage, and Family. William B. Eerdmans, 2005

3. Elektronické zdroje

E-mailová korespondence Adama Csukase s Tabitou Landovou, 12. 9. 2019, tabita@etf.cuni.cz; csukas@e-cirkev.cz.

LANDOVÁ, Tabita. *Jan Augusta: Nové texty – nové perspektivy*. Praha: Evangelická teologická fakulta UK, 2017. Studie a texty Evangelické teologické fakulty. Dostupné také z: <https://www.etf.cuni.cz/sat/2017-1.html>

MACEK, Ondřej. *Českobratrská církev evangelická...: průvodce čili baedeker* [online]. 2008, [cit. 2019-05-10]. Dostupné z: https://www.evangnet.cz/materialy/online_knihy/375-ceskobratrska_cirkev_evangelicka_baedeker

WITTE, John. *Church, state, and marriage: three Reformation models*. *Word & World* 23, no. 1 (Wint 2003): 40–47. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,shib&db=rft&AN=ATLA0001407276&lang=cs&site=eds-live&scope=site>.